

Informace jako zaznamenané lidské poznání i jako psychofyziologický jev a proces, jimž se uskutečňuje interakce člověka s jeho okolím, je významnou kulturní hodnotou.

Je stavebním materiálem, z něhož se vytváří stavba lidské kultury.

Jiří Cejpek

Jak zařadit naši knihovnu mezi vzdělávací instituce aneb Informační vzdělávání uživatelů v teorii i v praxi

Sborník sestavily Božena Blažková a Mgr. Vanda Vaníčková

Volná příloha knihovnicko-informačního zpravodaje U nás
Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové
Vychází za finanční podpory ČEZ

Jak zařadit naši knihovnu mezi vzdělávací instituce aneb Informační vzdělávání uživatelů v teorii i v praxi

OBSAH

Jak se mění role knihoven v celoživotním vzdělávání a učení	3
Informační vzdělávání jako součást celoživotního vzdělávání a učení	5
Kompetence k informačnímu vzdělávání	6
Vyjasnění terminologie (základní pojmy)	8
Dnešní škola	11
Kritické myšlení a knihovny	13
Univerzální šablona a pracovní list	16
Okruhy témat informačního vzdělávání:	18
Čtenářská gramotnost	
Podpora čtenářství	19
Kocour Modroočko	20
Říše Agord	23
Knihovna – zdroj informací	
Knihovna jako zdroj informací	24
Média jako člen rodiny	26
Putování po stopách K. J. Erbena	28
Informační zdroje	
Jak a kdy prezentovat informační zdroje	30
Sekundární elektronické zdroje	23
Kurz práce s informacemi	34
Jak začít aneb Desatero prvního (k)roku	36
Jak připravit besedu	37
Jak prezentovat IVU na webových stránkách knihovny	39
Na začátku byl Andersen	40
Závěr	41
Doporučená literatura	42

Sborník sestavily: Božena Blažková a Mgr. Vanda Vaničková

Autorky textů: Božena Blažková, Mgr. Michaela Hašková,
Mgr. Zlata Houšková, Mgr. Helena Hubatková Selucká, Jitka Káchová,
Stanislava Najmanová, Bc. Markéta Poživilová, Mgr. Kateřina Šrůtková,
Věra Trybenekrová, Mgr. Vanda Vaničková, Mgr. Adéla Závěská

Jak se mění role knihoven v celoživotním vzdělávání a učení

Zlata Houšková

Knihovny jsou ještě stále obecně vnímány jako vzdělávací instituce, především jako součást infrastruktury formálního vzdělávacího systému, tedy místo studijní podpory a zázemí, zdroj literatury, databanka poznatků. Není to tak dlouho, co jim ale vyrostl velký konkurent – internet. Zprvu se vlastně ani nezdálo, že půjde o konkurenci zásadní, dnes už je to ale zřejmé. Postupně se digitalizuje veškerá tištěná produkce, vznikají nové, čistě digitální dokumenty, a tak velmi rychle roste množství i kvalita na internetu nabízených informací a poznatků. Co víc: informační technologie (IT) jsou postupně integrovány do školní výuky. A tak význam i atraktivita zmíněného konkurenta v oblasti studijní podpory stále roste. Kde asi bude místo knihoven v době, kdy většina lidí bude připojena k síti 24 hodin denně (např. prostřednictvím mobilních zařízení)? Jaká je v porovnání s nepřetržitým provozem internetu provozní doba knihoven a jimi poskytovaných služeb? Proč využívat knihovnu, když většina tištěné produkce bude k dispozici v digitální podobě, dostupná z pohodlí domova? Jak se vyrovnat v knihovnách se stále většími požadavky na komfort vyhledávání a poskytování informací a zdrojů, který elektronické sítě umožňují? Tyto otázky si někteří knihovníci kladou stále častěji a – budeme-li upřímní – odpovědi nejsou zcela jednoznačné a optimistické.

Zdá se mi, že do značné míry stále spoléháme na to, že v češtině ještě dlouho v elektronické podobě vše k dispozici nebude; možná nepřiznaně hřešíme i na restriktivní roli autorského práva. Víme také, že některé elektronické dokumenty budou vzhledem ke své ceně pro samostatného uživatele „z domova“ jen těžko dostupné, ale bude možné je získat např. právě prostřednictvím knihovny. Utvrzujeme se v tom, že lidé budou stále chtít papírové knihy, které budeme mít (jen a jen?) my. Tvrdíme, že knihovny poskytují nenahraditelnou (?) přidanou hodnotu, např. pomoc

kvalifikovaného knihovníka-rešeršera, referenční a bibliografické služby „na míru“ konkrétního uživatele atd. To vše jistě je, nebo spíš může být pravda, přesto je třeba počítat s tím, že postavení knihoven v procesu formálního vzdělávání se bude měnit.

Dalším důležitým faktorem je fyzický prostor, prostředí knihovny, které musí být účelné, příjemné, pohodlné a flexibilní; klidové zóny pro individuální studium, prostor pro skupinovou práci, možnost využít ke studiu celý prostor knihovny (tam, kde se uživatelé zrovna líbí), dostatek ergonomického a pohodlného nábytku k sezení/ležení, víceúčelové stoly, počítače na dobré úrovni, prezentační technika, dobré osvětlení, možnost občerstvení, zóny pro relaxaci, odpovídající servis knihovny, kvalifikovaný personál. Máme to? Knihovny musí omezovat zbytečné restriktce, být tolerantní i k méně konvenčním požadavkům uživatelů (sezení na zemi, pití kávy při studiu a četbě...) atd. Jak jsou na tyto požadavky knihovny připraveny? Jsou schopny takový prostor a služby na místě poskytnout? A jak jsme na tom s moderním designem a atraktivitou prostoru?

A tak je zřejmé, že v první řadě si knihovny musí zvyknout na poskytování komplexních služeb v digitálním prostředí (a využít k tomu všech možností spolupráce v systému knihoven), které musí být – nejlépe již dnes – rovnocenné službám poskytovaným uživatelům přímo v knihovně. A na druhé straně musí vybudovat funkční, atraktivní a vstřícné prostory, které budou k pobytu v nich lákat a poskytovat ke studiu a učení i ostatním aktivitám maximální komfort.

Ani to ale nebude pravděpodobně stačit, určitě ne na dlouho. Mají-li mít knihovny skutečně své nezastupitelné místo a roli v procesu celoživotního učení/vzdělávání obyvatel, nemohou nadále spoléhat pouze na to, že jim jejich fondy trvale zajistí ve vzdělávacím systému exkluzivní postavení. Měly by do vzdělávacího systému vstoupit

razantněji a dalšími formami. Pro většinu knihoven to není nic nového; vzdělávací a další aktivity v určité míře přece pořádají. Jenže být akceptovanou součástí vzdělávacího systému v obci je přece jen něco trochu jiného. Veřejné knihovny měst a obcí (ani jejich zřizovatelé) si velmi často svou vzdělávací funkci neuvědomují, nemají ji zakotvenou ve statutech či zřizovacích listinách, nekladou si v této oblasti žádné cíle, úkoly, nemají koncepci. Pořádané vzdělávací aktivity nemívají jasný cíl, stanoven obsah, metody, definování cílovou skupinu. Probíhají nárazově, nahodile, jednorázově, nepravidelně, bez návazností a především bez znalosti reálných potřeb a zájmů obyvatel obce, komunity. Dalo by se hovořit i o dalších problémech: přeceňování vlastních kapacit a podmínek, sporné kvality lektorů, špatné propagaci, absenci následného vyhodnocení aktivit ad. Přínos takových akcí pro účastníky i knihovnu jako instituci pak bývá problematický.

Vše výše řečené neplatí naštěstí obecně. Některé knihovny, vědomy si významu celoživotního učení/vzdělávání (CŽV) v životě jedince i společnosti a svého postavení v systému, vytvářejí adekvátní studijní prostředí, prohlubují spolupráci se školami a tím své působení ve formálním vzdělávání, ale vstupují také do vzdělávání neformálního vlastními vzdělávacími aktivitami či účastí ve vzdělávacích projektech partnerů, hledají nové cesty, obsahy i formy své účasti ve vzdělávacím procesu. Neformální vzdělávání v knihovnách má totiž velký potenciál a může při efektivní realizaci výrazně posílit pozici knihoven nejen v systému CŽV, ale především v komunitě, a také prospět vzájemné spolupráci a partnerství v obci, což v konečném důsledku může vést/vede i k růstu prestiže knihovny.

Být dobrou a respektovanou součástí systému CŽV v obci není jistě jednoduché, ale jde to, a to i v nejmenší knihovně. Co může pomoci, nebo spíš na co si dávat pozor?

- Zjišťujeme, co potřebují a skutečně chtějí obyvatelé obce, komunity, skupin, a komunikujeme o tom se všemi potenciálními partnery (*vedení obce, neziskové organizace, školy a další instituce, jednotlivci...*).
- Zvažme vlastní poslání, priority, perspektivy,

koncept a strategii, podmínky, možnosti, kapacity.

- Vyberme si své „vzdělávací pole“ a stanovme, čeho chceme dosáhnout; vytvořme koncepci vzdělávacích aktivit knihovny, nejlépe v delší perspektivě.
- Vytvořme projekt/projekty vzdělávacích aktivit (*stanovme celkový cíl i dílčí cíle, cílovou skupinu, téma/ta, metody a formy aktivit, promysleme finanční a organizační zajištění, materiální a další podmínky...*).
- Sledujme trvale situaci a její změny v obci a projekty přizpůsobujme měnícím se potřebám.
- Hledejme v obci i mimo ni partnery, spolupracujme, dělme síly.
- Vsaďte na dlouhodobější, cyklické aktivity, dodržujme pravidelné termíny. Pokud musíme termín měnit, avizujme to s předstihem a všemi dostupnými komunikačními kanály.
- Vybírejte pouze kvalitní a námi prověřené lektory; těm dávejme vždy jasné zadání.
- Vyhodnocujme každou aktivitu a následně upravujme, zlepšujme, měňme, je-li to třeba.
- Využívejme osvědčené modely, distribuujme metodiky, sdílejte.
- Naučme se dobře dělat propagaci a marketing těchto služeb a budovat si dobré vztahy v komunitě.
- Nezapomínejme na společenský rozměr vzdělávacích aktivit (*pamětní listiny, fotografie, slavnostní předávání certifikátů...*).

Některé body možná vypadají trochu složitě a náročně, ale jejich rozsah a realizace bude vždy záležet na velikosti a personálním zajištění knihovny, na velikosti obce, její věkové struktuře, infrastruktuře služeb a množství organizací působících v oblasti celoživotního vzdělávání, ale třeba i na dopravní obslužnosti obce a jejím spojení s okolím atd. Že to jde i v nejmenších knihovnách, dokazují desítky obecních knihoven, které jsou centry celoživotního vzdělávání, na něž obec plně spoléhá, ale na druhé straně také velké knihovny, v němž se pro město stanou nepostradatelné nebo alespoň respektované a vyhledávané. Ano i takové oblasti jsou – jako příklad uveďme občanské vzdělávání, kterého je v naší společnosti tolik třeba a které je pro knihovny jako stvořené (pro

blíže informace doporučuji kontaktovat např. Masarykovu veřejnou knihovnu ve Vsetíně).

O působení knihoven v ČZV by se dalo hovořit dlouho a z mnoha hledisek. Nejdůležitějším krokem ale je být ochotni ke změně ve vlastním

myšlení, v přístupu k funkcím a činnosti vlastní instituce, v organizaci práce. A nezbytné samozřejmě je chtít, mít chuť hledat nové cesty a také co nejvíce spolupracovat. Dobří partneři a spolupráce s nimi totiž znamenají půl úspěchu. Ta druhá půle pak už bude záviset na nás.

Informační vzdělávání jako součást celoživotního vzdělávání a učení

Božena Blažková

Řada knihoven v oblasti informačního vzdělávání stále vychází z knihovnicko–bibliografických lekcí, které byly koncem sedmdesátých let zařazeny do systému Mládež a kultura. Hlavním cílem těchto lekcí bylo naučit děti a mládež, jak se mají orientovat v příslušné knihovně, seznámit je s knihovnickým řazením (MDT) a jednotnou soustavou knihoven. V některých knihovnách byly do systému zařazovány i přednášky na téma historie knihoven, vývoj písma, či jak vzniká kniha.

Z dotazníkového šetření, které proběhlo před čtyřmi lety i v našem regionu, vyplynulo, že informační vzdělávání uživatelů probíhá ve všech profesionálních knihovnách kraje. Nejčastěji je zaměřeno na mateřské a základní školy. Akce pro střední školy připravují spíše větší knihovny, a to i z toho důvodu, že v menších místech jsou spíše školy s nematuritními obory, které o informační vzdělávání nejeví zájem. Kromě lekcí pro školy organizují knihovny lekce práce s počítačem pro seniory a velmi sporadicky i kurzy pro nezaměstnané, případně pro rodiče na rodičovské dovolené. Stále se většinou jedná spíše o knihovnické lekce, jejichž hlavním cílem je seznámit účastníky s knihovnou a jejím informačním zázemím. Do lekcí jsou pro zpestření zařazovány doplňkové herní prvky a soutěže. Knihovníci přiznávají, že o tyto lekce je stále menší zájem, a velmi často je nahrazují tematickými besedami na vyzádaní. Ukazuje se, že pouhá „modernizace“ knihovnických lekcí nestačí.

Proč jinak?

Jednou ze základních priorit demokratické společnosti je rovný přístup k informacím a všeobecná dostupnost veřejných informací. Tyto rovnoprávné podmínky jsou deklarovány v knihovním zákoně a vycházejí z Listiny základních lidských práv a svobod. V praxi to znamená, že nejen každý uživatel knihovny, ale i každý občan má stejná práva na informace a služby knihovny (veřejné knihovnické a informační služby knihoven – VKIS), a to bez ohledu na velikost a aktivitu „domovské knihovny“. Což v praxi znamená, že pokud knihovna některé aktivity např. z provozních či velikostních důvodů neorganizuje, pak by měla alespoň sloužit jako rozcestník a navést zájemce tam, kde potřebné informace a služby může získat. K dosažení tohoto cíle mají knihovny k dispozici nové informační a komunikační technologie. V současné době jsme všichni zahlceni velkým množstvím často protichůdných informací. Knihovníci v rámci své profese umí (mají podmínky, aby uměli) s informacemi pracovat. Umí se orientovat v moři informací, dokážou informace vyhledat, jsou schopni posoudit získané informace z hlediska jejich pravdivosti a vědi, jak je možné informace třdit. Neměli bychom promarnit možnost stát se pro veřejnost, (nebo alespoň pro určité cílové skupiny či jednotlivce) záchytným bodem, místem, kde člověk nejen získá ověřenou informaci, ale kde mu i poradí, jak se získanou informací dále pracovat. Cílem informačního vzdělávání už není jen orientace v té kte-

ré knihovně, ale podaná ruka pomáhající vynazet se v nepřehledném světě, přehlceném informacemi. Informační vzdělávání je jednou z důležitých oblastí celoživotního vzdělávání a jeho cílem je podpora tzv. funkční gramotnosti obyvatel.

Jak jinak?

Základem informačního vzdělávání v knihovnách zůstává i nadále spolupráce se školami v místě působení. Pokud se však knihovna chce stát skutečně veřejností uznávanou informační a vzdělávací institucí, musí se na neformálním informačním vzdělávání podílet co nejvíce pracovníků (nejen pracovníci dětského oddělení, jak to v mnohu případech bývá). Jakákoliv změna je dlouhodobý, promyšlený a systémový proces. Nejedná se pouze o mechanickou „modernizaci“ osvědčených aktivit ani o jejich úplnou změnu (či výměnu). Změna není v tom, že vše budeme dělat jinak – změna spočívá v tom, že si každá knihovna podrobně zmapuje, co její uživatelé (i ti potenciální) v oblasti informačního a celoživotního vzdělávání potřebují, a zároveň i zmapuje své možnosti (co jinak, co lépe, co vynechat a naopak

co doplnit, kam odkázat, když sama neumím, nemám možnosti a podmínky) a zpracuje si postupný plán vlastních aktivit. Intuice a kreativita musí jít ruku v ruce s odborností a zacílením na vyšší úroveň myšlení (viz podrobněji v článku Kritické myšlení a knihovny). Je zapotřebí si uvědomit, že informační lekce v knihovnách nejsou cílem informačního vzdělávání uživatelů, ale jsou pouze jeho základním prostředkem.

Potřeba společné strategie

Souběžně s tímto materiálem se v našem regionu (a v celé republice) připravuje nová koncepce knihovnictví. (V elektronické podobě je k dispozici na webových stránkách SVK HK a v tištěné podobě vyjde jako příloha jarního čísla našeho zpravodaje.) Tato nově zpracovaná koncepce dává prostor sdílení informací (nejedná se o pouhé přebírání již hotových materiálů, ale o jejich společnou přípravu) a koordinované cílené propagaci vzdělávacích a informačních aktivit knihoven prostřednictvím celoročních krajských kampaní (jedna z nich bude zaměřena na oblast vzdělávání v knihovnách).

Kompetence k informačnímu vzdělávání

Helena Hubatková Selucká

Knihovnická profese se neustále vyvíjí, mění, dotváří. Co by měl knihovník, informační specialista, který se chce věnovat informačnímu vzdělávání, všechno umět? Můžete namítnout, že informačnímu vzdělávání se věnujeme při své profesi vždy a všude, odráží se už v našem samotném přístupu ke čtenářům, tudíž své kompetence prokazujeme dnes a denně. Je tomu ale opravdu tak?

Pokud však nechceme ustrnout, a to bychom neměli chtít, jen v přípravě výstavek z knih a osobním doporučováním zajímavých titulů, musíme se zaměřit i na osobní rozvoj informačního vzdělávání nebo, přesněji řečeno, osobní rozvoj kompetencí k informačnímu vzdělávání. Pokud základní dokumenty knihovny (např. knihovní

řády) říkají, že čtenáři by při používání materiálů knihovny k nim měli přistupovat v souladu s autorským zákonem, platí tato formulace i pro nás. Cokoliv, s čím pracujeme, a není to dokument, který vytvoříme a zápětí zase smažeme, by mělo být v souladu s výše zmíněnou filozofií. Ať už tedy stahujeme dokumenty (obrázky, videa apod.) z internetu, skenujeme je z knížky nebo je vystřiháme z časopisů a někde je použijeme (plakát, výstavka, pracovní list apod.), už bychom tak měli činit v souladu s právy autora. Pomoci nám k tomu mohou údaje z webových stránek, např. o licenci Creative Commons nebo copyrightu, tedy vlastnictví autorských práv. Nejjednodušší samozřejmě je zeptat se vlastníka autorských práv, zdali můžeme zvolený obrázek použít.

Někdy byste nevěřili, jak je to jednoduché a jak snadno může člověk souhlas získat, a třeba tím i potěší autora nebo naváže další spolupráci.

Každý tvůrce, který vystavuje na internetu cokoli, čeho je autorem, může své dílo opatřit licencí Creative Commons.¹⁾ V ní se rozhoduje, jaká práva ke svému dílu nabídne ostatním. Licence je tvořena dvěma soubory pravidel: první vystihuje, jak nakládat s dílem, a druhý, jaká pravidla si přeje autor, aby byla dodržena.

V prvním souboru si autor může zvolit ze dvou možností, jak nakládat se svým dílem. Buď umožní své dílo šířit, ale neupravovat, nebo šířit a upravovat. Ve druhém souboru si zvolí z předdefinovaných oblastí práv, která mají být při zveřejnění dodržena. Jsou to: zveřejnění s uvedením autora, zachování licence (stejná licence, jakou si zvolil autor, musí být dodržena, i když dojde k úpravě dokumentu a znovuzveřejnění), podmínka nešířit dílo komerčně a právo nezasahování do díla.²⁾

Podobné je to v případě, když pracujete s textem. A to jak v případě, že z něj čerpáte informace, nebo jej přebíráte celý, ať už v prostředí internetu, nebo v klasické tištěné podobě. Vždy by měl být u vaší práce uveden zdroj, ze kterého jste čerpali, a v případě internetového zdroje i datum aktualizace textu a datum citace. Může se totiž klidně stát, že uvedené informace budou v průběhu času upraveny a vy pak nebudete věřit vlastním očím, kde ty informace jsou.

To však není všechno. Chceme-li být kompetentní k informačnímu vzdělávání, měli bychom to o sobě dávat vědět: ano, já jsem informační specialista-knihovník a žiji (pracuji) v souladu s prvky informačního vzdělávání.

Jak toho dosáhnout? Každá naše práce, která využívá jakékoli zdroje, by měla tuto informaci obsahovat. Každý pracovní list, který přichází

naším uživatelům do rukou (a to nejen dětem, ale i dospělým), by měl obsahovat zdroje, ze kterých jsme čerpali. Každá prezentace naší práce by měla obsahovat zdroje fotografií, textů či informací o tom, že jsme například převzali a upravili besedu naší kolegyně k obrazu svému.

Pokud budeme pracovat v souladu s touto filozofií, upozorníme naše čtenáře, uživatele i kolegy, že nelze vydávat jakékoliv materiály zcela samozřejmě za naše vlastní. Připomeneme jim, že i toto jsou pravidla slušného chování a že jejich používání není nic tak náročného, že by to každý nezvládl, když bude chtít. Pomoci si můžete například využitím portálu Citace.com,³⁾ na kterém si rychle můžete citaci vytvořit. Na portálu je k dispozici také výklad citační normy ISO 690 (01 0197)⁴⁾ nebo zdarma elektronický kurz Citace a citování dle normy ČSN ISO 690.⁵⁾

Pokud se výše zmíněným budeme řídit, vytvoříme bezpečné knihovnické a autorské prostředí a dosáhneme toho, že bude radost sdílet obsah naší práce, která může inspirovat další a další kolegy a kolegyně, kteří hledají vztah k informačnímu vzdělávání.

Helena Hubatková Selucká, Knihovna Jiřího Mahena v Brně

Pokud bude práce zveřejněna na internetu, použijte licenci: Uvedte autora - Zachovejte licenci 3.0 Česko.

<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/cz/>

Kompetence k informačnímu vzdělávání, jejímž autorem je Mgr. Helena Hubatková Selucká, podléhá licenci Creative Commons Uvedte autora - Neužívejte komerčně 3.0 Unported.

¹⁾ CREATIVE COMMONS ČESKÁ REPUBLIKA. Licence Creative Commons [online]. c2013 [cit. 2013-07-25]. Dostupné z: <http://www.creativecommons.cz/>

²⁾ Tamtéž.

³⁾ CITACE.COM. Portál Citace.com [online]. c2004-2013 [cit. 2013-07-25]. Dostupné z: <http://www.citace.com/>

⁴⁾ BIERNÁTOVÁ, Olga a Jan SKŮPA. Bibliografické odkazy a citace dokumentů dle ČSN ISO 690 (01 0197) platné od 1. dubna 2011 [online]. 2011-09-02 [cit. 2013-07-25]. Citace.com. Dostupné z: <http://www.citace.com/soubory/csniso690-interpretace.pdf>

⁵⁾ Citace a citování dle normy ČSN ISO 690:elektronický kurz. Citace.com [online]. c2004-2013 [cit. 2013-07-25]. Dostupné z: <http://kurz.citace.com/>

Sjednocení terminologie (základní pojmy)

Vanda Vaníčková a Kateřina Šrůtková

Terminologický aparát, slovník odborných pojmů, patří ke každé činnosti. Klíčovou vlastností termínů je jednotné vysvětlení a používání umožňující i komunikaci na mezinárodní úrovni. Dokonce i mírné odchylky mohou způsobovat odlišné interpretace a nejasnosti.

V následující kapitole se budeme věnovat vybraným termínům, které provázejí informační vzdělávání v knihovnách. Vyjasnění je základem pro následnou aplikaci v rámci informačních lekcí.

Anotace

Anotace znamená pomocnou nebo dodatečnou, obvykle písemnou informaci přidanou k nějakému dokumentu (textu, obrazu, filmu atd.) a vztahující se k němu. Jedná se o stručný popis obsahu dokumentu o několika větách. Délka anotace bývá v rozmezí 5–10 řádků, uvádí se ve dvou jazykových mutacích a je opatřena klíčovými slovy. Jejím účelem je především informovat o tématu práce. Na rozdíl od abstraktu neobsahuje anotace způsob řešení, použité metody ani výsledky (Kratochvíl, 2007). Více naleznete ve Výkladovém slovníku české terminologie z oblasti informační vědy a knihovnictví. Pro účely IVU chápeme anotaci jako stručné seznámení s textem (nabízenou aktivitou).

Čtenářství

Čtenářství je plánovité a cílené rozvíjení čteny za pomoci rodiny, školy, knihoven a jiných vzdělávacích institucí. Od čtení se čtenářství liší tím, že je vždy spojeno se záměrnou dobrovolnou činností (Ressler, 2006).

Dětské čtenářství se utváří postupně, v různých vývojových stádiích prochází řadou změn, nejkritičtější dobou je pubescence.

Gramotnost

Gramotný, nebo negramotný. V otázce gramotnosti již nerozlišujeme pouze tyto dva pro-

tipóly. Gramotnost dnes figuruje v různých oblastech lidského života, proto je pojem rozdělen na dílčí oblasti, které dohromady utvářejí celek funkční gramotnosti. Podrobněji se budeme věnovat pěti druhům gramotnosti, které jsou v českém prostředí akcentovány (Altmanová et al., 2010). Čtenářská, matematická a přírodovědná gramotnost jsou nejen stěžejní, ale zároveň jsou předmětem mezinárodních testování, do nichž jsou čeští žáci zapojeni, gramotnost finanční a informačních technologií je pro přežití v dnešní společnosti neméně důležitá. Z dalších oblastí uvedeme například mediální gramotnost zacílenou na kritickou analýzu mediálních sdělení a informací z nich získaných.

Čtenářská gramotnost

Definice čtenářské gramotnosti najdeme v mezinárodních výzkumech, které se tímto tématem zabývají. Jedním z nich je výzkum PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study), který je založený na testování dětí určitého věku (všichni žáci mají za sebou podobné množství školní docházky), testuje celé třídy z jednotlivých škol a shromažďuje informace o vyučovacích přístupech používaných ve třídě. Cílem výzkumu PISA je hodnocení žákovského osvojování znalostí a dovedností potřebných v dospělosti. Zabývá se gramotnostními dovednostmi žáků při přechodu ze školy do pracovního života nebo do vzdělávání po ukončení povinné školní docházky a zkoumá čtenářskou gramotnost jakožto ukazatel připravenosti na občanský život a zaměstnání. Výzkum PIRLS definuje čtenářskou gramotnost pro žáky čtvrtého ročníku jako: „*Schopnost rozumět formám psaného jazyka, které vyžaduje společnost a/nebo mají význam pro jednotlivce, a tyto formy používat. Mladí čtenáři jsou schopni konstruovat význam z různých textů. Čtou za účelem učení, účastí v komunitách čtenářů ve škole i každodenním životě, a pro potěšení*“ (Výuka čtení v Evropě). Druhým výzkumem čtenářské

gramotnosti se zabývá výzkum PISA. Výzkum PISA se zaměřuje na srovnání znalostí a dovedností patnáctiletých žáků v oblasti čtenářské, matematické a přírodovědné gramotnosti. Sběr dat probíhá jednou za tři roky, testují se znalosti a dovednosti ve všech uvedených oblastech, ale pokaždé je jedné z nich věnován větší prostor tak, aby o ní bylo možné získat detailnější informace. Výzkum PISA definuje čtenářskou gramotnost patnáctiletých žáků jako „*schopnost porozumět psanému textu, používat jej a přemýšlet o něm za účelem dosahování určitých cílů, k rozvoji vlastních vědomostí a potenciálu, a k začlenění do společnosti*“ (Výuka čtení v Evropě).

Matematická gramotnost

Matematická gramotnost je definována jako: „*Schopnost jedince poznat a pochopit roli, kterou hraje matematika ve světě, dělat dobře podložené úsudky a proniknout do matematiky tak, aby splňovala jeho životní potřeby jako tvořivého, zainteresovaného a přemýšlivého občana*“ (Altmanová et al., 2010, s. 22). Složkami matematické gramotnosti jsou situace a kontexty zahrnující schopnost aplikace matematiky do různých rovin života, kompetence sdružující různé schopnosti podstatné pro matematiku (argumentace, analýza problémů, modelování) a matematický obsah, v němž jsou zakotveny ryze matematické znalosti, jako operace s čísly, vlastnosti obrazců, typy funkcí aj. (Altmanová et al., 2010). Přesah matematické gramotnosti je patrný například v rámci průřezových témat v mediální výchově, kdy žák čelí mediálním produktům (statistiky, grafy, tabulky), jež by měl být schopen kriticky vyhodnotit a interpretovat (Altmanová et al., 2010).

Přírodovědná gramotnost

Vymezení přírodovědné gramotnosti je složeno z dílčích aspektů přírodních věd a označuje: „*Aktivní osvojení a používání základních prvků pojmového systému, metod, postupů a hodnocení přírodních věd spolu s integrací poznatků přírodních věd do ostatních oblastí lidského poznání*“ (podle Altmanová et al., 2010, s. 33). Přírodovědná gramotnost zahrnuje nejen teoretické znalosti, ale také praktické zkušenosti reprezentované prací v laboratořích, měřením na základních přístrojích či vlastním výzkumným pozorováním

a následným zpracováním výsledků (Altmanová et al., 2010). Vzhledem k širokému pojetí, komplexní orientace na přírodní vědy, je přírodovědná gramotnost problematikou mezioborovou s přesahem i do průřezových témat.

Finanční gramotnost

Finanční gramotnost je charakterizována jako: „*Soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k finančnímu zabezpečení sebe, rodiny, aktivně vystupovat na trhu. Orientuje se v problematice peněz a cen, odpovědně spravuje rozpočty a rodinný majetek, a to s ohledem na měnící se životní situaci*“ (Altmanová et al., 2010, s. 47). Osobní správa financí je rozdělena do tří složek, přičemž každá představuje další gramotnost. Peněžní gramotnost zastřešuje kompetence pro běžnou správu peněz (včetně bezhotovostních plateb), cenová gramotnost je zaměřena na pochopení problematiky cen, inflace. Třetí skupinou je rozpočtová gramotnost, která primárně cílí na hospodaření s rozpočty, jejich navyšování, práci s finančními aktivy apod. (Altmanová et al., 2010). Potřeba finanční gramotnosti odráží nutnost rozumět ekonomickým vztahům, které ovlivňují nejen individuální životy, ale i chod celé společnosti, proto je podpoře tohoto druhu gramotnosti věnován velký prostor ve vzdělávacích oborech, mnohdy i v rámci samostatného předmětu.

ICT gramotnost (gramotnost v oblasti informačních a komunikačních technologií)

Hovoříme-li o ICT gramotnosti, jedná se o: „*Soubor kompetencí, které jedinec potřebuje, aby byl schopen účelně rozhodnout, kdy a jak použít dostupné ICT, řešit s nimi problémy vzniklé při učení, v životě i v měnícím se světě*“ (Altmanová et al., 2010, s. 57). Konkrétně je ICT gramotnost zaměřená na schopnost používat zodpovědně technologie, vyhledávat jejich pomocí informace, kriticky je reflektovat a používat je ve svůj prospěch (Altmanová et al., 2010). Tento druh gramotnosti je rozvíjen nejen v samostatném předmětu ICT, ale vzhledem k masivnímu rozvoji technologií jsou opodstatněné snahy o zapojení práce s informačními technologiemi (včetně jejich teoretického vymezení) v rámci celého vzdělávání.

Informační lekce a tematické besedy

Informační lekce lze chápat jako ucelenou vyučovací jednotku, v jejímž průběhu jsou rozvíjeny konkrétní znalosti a dovednosti. Mezi znalosti patří jednotlivé druhy gramotností. Dovednostmi chápeme soubor kompetencí, které umožňují praktické využití a aplikaci uvedených znalostí. Ucelená nabídka informačního vzdělávání pro školy (vzdělávacích akcí) by měla být uvedena na webových stránkách knihoven tak, aby korespondovala s konkrétními školními vzdělávacími programy škol ve svém okolí.

Tematické besedy patří mezi nejčastější aktivity knihoven. Besedy se věnují určitému tématu (např. pohádky, spisovatelé, ilustrátoři) a jsou převážně zaměřeny na získání nových znalostí. Často jsou doplňovány hravými doplňkovými aktivitami.

Dnešním trendem je propojenost informační lekce a tematické besedy. I v rámci besedy lze využít samostatné práce s textem, informační zdroje, diskutovat v týmu aj. Informační vzdělávání by mělo postupovat celým děním knihoven (Peslerová, 2011).

Klíčová slova

Klíčová slova jsou jednotlivé výrazy nebo spojení vystihující hlavní téma a obsahové zaměření předkládané práce (článek, kniha, informační lekce, diplomová práce). Analyzujeme-li různé materiály, klíčová slova nám pomáhají orientovat se ve zkoumaných dokumentech rychleji. Klíčová slova jsou zároveň termíny, které zadáváme při tvorbě rešerší, vyhledávání v databázích nebo knihovnických katalozích (Ústřední knihovna České vysoké učení technické v Praze, 2010).

Příklad klíčových slov:

Pravidla českého pravopisu (SVKHK Katalog - Úplné zobrazení záznamu, 2009)

→ *čeština, pravopis, pravidla*

Diplomová práce: Implementace průřezového tématu mediální výchova do předmětu občanský a společenskovední základ (Vaníčková, 2013)

→ *mediální výchova, Rámcový vzdělávací program pro gymnázia, didaktické metody, výuka, průřezová témata*

Použitá literatura:

ALTMANOVÁ, Jitka et al. *Gramotnosti ve vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2010. 64 s. ISBN 978-80-87000-41-0.

KRATOCHVÍL, Jiří. *Metodika tvorby odborného textu: abstrakt, anotace, resumé*. [online]. Masarykova univerzita Brno, Knihovna univerzitního kampusu. 2007. [cit. 27. 6. 2013]. Dostupný z: <<http://www.ukb.muni.cz/kuk/animace/eiz/metodika/aar.html>>

PESLEROVÁ, Veronika. *Tematická beseda versus lekce IVU* [online]. SVK HK. 12. 4. 2011. [cit. 27. 6. 2013]. Dostupný z WWW: <<http://www.sdruk.cz/data/xinha/sdruk/2011/Peslerova.pdf>>

RESSLER, Miroslav (ed.). *Informační věda a knihovnictví: výkladový slovník české terminologie z oblasti informační vědy a knihovnictví: výběr z hesel v databázi TDKIV*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola chemicko-technologická, 2006. 161 s. ISBN 80-7080-599-4.

Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové. *SVKHK Katalog – Úplné zobrazení záznamu* [online]. 2009. Dostupné na WWW: <http://aleph2.svkhk.cz/F/K7VAY6KITB-GDDSMQYQCJN8C1B5D69SJ6BQ1MIK-GLTD76RDSBSJ-19439?func=full-set-set&set_number=006042&set_entry=000006&format=999>

Ústřední knihovna České vysoké učení technické v Praze. *Časté dotazy* [online]. 2010. Dostupné na WWW: <<http://knihovna.cvut.cz/studium/jak-psat-vskp/caste-dotazy.html>>

VANIČKOVÁ, Vanda. *Implementace průřezového tématu mediální výchova do předmětu občanský a společenskovední základ*. Diplomová práce. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2013. 67 s.

Výuka čtení v Evropě: souvislosti, politiky a praxe. Brussels: Eurydice, Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, 2011. České vydání Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2011. 224 s. ISBN 978-92-9201-189-5 s. 18. PISA+ PILRS, zahraniční iniciativy s. 157–165.

DNEŠNÍ ŠKOLA

Vanda Vaníčková

Dynamický vývoj společnosti ovlivňuje všechny oblasti lidského života včetně vzdělávání a práce s informacemi. Školství reagovalo reformou vzdělávacího systému, která zavedla v českém prostředí rámcové vzdělávací programy. Dokumenty nepovažujeme za nově sepsané osnovy, ale za materiál, jehož cílem je rozvíjet kromě znalostí žáků i jejich dovednosti a postoje, kompetence potřebné pro život a aktivně využívat mezipředmětové vztahy či jiné formy výuky, než představuje klasické frontální vyučování.

Knihovna, vzdělávací instituce fungující v procesu získávání informací jako partner školy, by měla nastíněné transformace zohlednit. Přizpůsobit obsahovou složku formálním požadavkům, které jsou pro školu 21. století stěžejní. Není potřeba vymýšlet nové informační lekce a besedy, protože kupříkladu na posilování komunikačních dovedností a kultivaci jazyka (neboli dvou významných oblastech současného vzdělávání) knihovny pracují stále. Je však potřeba zamyslet se nad stávajícími lekcemi z pohledu požadavků, které dnešní školství přináší. Terminologické sjednocení a formulace výukových cílů informačních lekcí s ohledem na klíčové kompetence a očekávané výstupy dává pedagogům jasný signál: knihovny sledují potřeby vzdělávacího systému, hovoří jeho jazykem a dovedou kvalitně informačně vzdělávat i s ohledem na nové požadavky.

Výchozími dokumenty současného systému jsou rámcové vzdělávací programy, jimž se budeme věnovat nejdříve. **Rámcové vzdělávací programy** definujeme jako: „*Kurikulární dokumenty státní úrovně, které normativně stanovují obecný rámec pro jednotlivé etapy vzdělávání a jsou závazné pro tvorbu školních vzdělávacích programů*“ (Rámcový vzdělávací program pro gymnázia, 2007, s. 98). Zmíněné etapy vzdělávání korespondují se sedmi druhy rámcových

vzdělávacích programů, jež vymezují obsah od předškolního vzdělávání po středoškolské.

Rámcové vzdělávací programy přinášejí několik pojmů, které je důležité představit.

Klíčové kompetence

Klíčovými kompetencemi rozumíme: „*Soubor vědomostí, dovedností a schopností, postojů a hodnot, které jsou důležité pro osobní rozvoj jedince, jeho aktivní zapojení do společnosti a budoucí uplatnění v životě*“ (Rámcový vzdělávací program pro gymnázia, 2007, s. 8).

V základním vzdělávání je definováno šest kompetencí, jež by měly být rozvíjeny:

- **kompetence k učení** (snaha nalézt vlastní efektivní metody učení, schopnost vyhledávat a třídit informace či budovat pozitivní vztah k učení, vzdělávání),
- **k řešení problémů** (identifikace a řešení problémové situace i v mimoškolním prostředí, kritické přemýšlení),
- **komunikativní** (vyjádření vlastního názoru ústní i písemnou formou, porozumění různým typům textů nebo schopnost argumentace),
- **sociální a personální** (schopnost spolupráce, práce v týmu, utváření mezilidských vztahů, ale i sebereflexe),
- **občanská** (dodržování společenských a právních norem, respekt k druhým lidem či kultuře),
- **pracovní** (posilovat šetrnou a hospodárnou práci, dodržování pravidel, zodpovědný přístup ke svěřenému úkolu).

(Klíčové kompetence v základním vzdělávání, 2007.)

Kompetence rozvíjené středoškolskou výukou jsou tematicky obdobné, navyšují úroveň a logicky navazují na poznatky a dovednosti osvojené v základním vzdělávání. Blíže o jednotlivých kompetencích v příslušném rámcovém vzdělávacím programu.

Průřezová témata

Průřezová témata odrážejí aktuální otázky a problémy, čímž reagují na proměny společností, které by měly být promítnuty i do vzdělávání. Rozmanitý koncept cílí na respekt k životu i sobě samému, podporuje proevropské smýšlení, vzájemnou integraci i kritický pohled na média a jejich produkty. Průřezová témata je nutné zapojit do výuky, a to buď formou samostatných předmetů, nebo integrace v rámci projektů, seminářů, kurzů.

Základní vzdělávání pracuje se šesti průřezovými tématy:

- **osobnostní a sociální výchova,**
- **výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech,**
- **výchova demokratického občana,**
- **multikulturní výchova,**
- **environmentální výchova,**
- **mediální výchova.**

Výuka na středních školách systematicky rozvíjí obdobně zaměřená témata.

Vzdělávací oblasti

Výraz vzdělávací oblast zastřešuje jednotlivé předměty, které jsou si blízké svým obsahem. Každá vzdělávací oblast má svou charakteristiku, vytyčené cíle zaměřené na dosažení klíčových kompetencí, dále očekávané výstupy a výčet konkrétního učiva. (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2007.)

Vzdělávání na základní škole je rozděleno do devíti vzdělávacích oblastí:

- **jazyk a jazyková komunikace** (český jazyk a literatura, cizí jazyk),
- **matematika a její aplikace** (matematika),
- **informační a komunikační technologie** (informační a komunikační technologie),
- **člověk a jeho svět** (člověk a jeho svět),
- **člověk a společnost** (dějepis, výchova k občanství),
- **člověk a příroda** (fyzika, chemie, přírodopis, zeměpis),
- **umění a kultura** (hudební výchova, výtvarná výchova),
- **člověk a zdraví** (výchova ke zdraví, tělesná výchova),

- **člověk a svět práce** (člověk a svět práce). (Rámcový program pro základní vzdělávání, 2007, s. 17.)

Dokumenty pro vzdělávání na středních školách vymezují vzdělávací oblasti podobně (například Rámcový vzdělávací program pro gymnázia definuje osm vzdělávacích oblastí), přičemž obsahově i tematicky vycházejí ze základního vzdělávání. Získané poznatky prohlubují a systematicky rozvíjejí.

Očekávané výstupy

Očekávané výstupy jsou jako „*stěžejní části vzdělávacího obsahu jednotlivých vzdělávacích oborů*“ definované v rámci každého předmětu (Rámcový vzdělávací program pro gymnázia, 2007, s. 97). Jedná se o prakticky zaměřené a ověřitelné výsledky, kterých by měl žák dosáhnout. Pro ilustraci uvedme příklad očekávaného výstupu českého jazyka a literatury pro 2. stupeň základní školy: „*Žák správně třídí slovní druhy, tvoří spisovně tvary slov a vědomě jich používá ve vhodné komunikační situaci.*“ (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2007, s. 17.)

Školní vzdělávací program

Rámcové vzdělávací programy vymezují celostátní úroveň vzdělávání. Školní úroveň reprezentují školní vzdělávací programy, jejichž pomocí si škola stanoví konkrétní individuální plán. „*Školní vzdělávací program pro vzdělávání stanoví zejména konkrétní cíle vzdělávání, délku, formy, obsah a časový plán vzdělávání.*“ (Katzová, 2008, s. 20.) Školní vzdělávací program dává školám možnost profilovat se; využit lze rozšířenou výuku vybraného předmětu či zaměření na geografické nebo kulturní možnosti okolí.

Použitá literatura a internetové zdroje:

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007. 100 s. ISBN 978-80-87000-11-3.

Rámcový program pro základní vzdělávání [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007. 126 s. Dostupné na WWW: <

http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf >

Klíčové kompetence v základním vzdělávání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007. 75 s.

ISBN 978-80-87000-07-6.

KATZOVÁ, Pavla. *Školský zákon: Komentář.* Praha: ASPI, 2008. 800 s. ISBN 978-80-7357-421-3.

Kritické myšlení a knihovny

Božena Blažková

Program Čtením a psaním ke kritickému myšlení (Reading and Writing for Critical Thinking, dále jen RWCT) se do České republiky dostal ve školním roce 1997/98, kdy se prvního kurzu zúčastnilo 26 učitelů ze základních a středních škol, vysokoškolských pedagogů a jedna knihovnice ze školní knihovny při ZŠ. Jedná se o vzdělávací program určený učitelům na všech stupních vzdělávání, který přináší praktické metody, techniky a strategie sestavené v otevřený, ale provázaný celek. Systém zdůrazňuje přímé prožití učebních činností a jejich následnou analýzu.

Charakteristika programu:

- promyšlené a strukturované využití čtení, psaní a diskuse k rozvíjení samostatného myšlení studentů, k podnícení potřeby i schopnosti celoživotního vzdělávání, tvořivého přístupu k novým situacím, schopnosti spolupracovat a respektovat názory druhých;
- aktivní učení odehrávající se ve fázích evokace – uvědomění si významu – reflexe;
- změna učitelova postavení v procesu výchovy a učení a změna komunikace mezi učitelem a studenty a mezi studenty navzájem;
- využití faktografických znalostí k řešení problémů a jako materiálu k rozvíjení myšlenkových operací, vyvážený poměr mezi znalostmi, dovednostmi a rozvíjenými postoji, zohlednění skutečných studentových zájmů a potřeb;
- studentova neustálá reflexe vlastního učení jako jeden z nástrojů celoživotního vzdělávání;
- důraz na stálou spolupráci studentů, využití celé škály kooperativních metod;
- hodnocení celého učebního procesu, nejen jeho výsledku;

- studentovo ztotožnění se s cíli učení – student cílům rozumí a později si je i samostatně formuluje a sleduje míru jejich dosahování;
- třída jako učící se společenství otevřené novým nápadům a netradičním řešením.

Vzdělávací program RWCT je postaven na nejnovějších poznatcích pedagogických a psychologických výzkumů a přináší učitelům na všech stupních škol kurzy dalšího vzdělávání, materiály a lekce, webovou stránku, informační síť a konzultační podporu. Učitelé v programu získávají konkrétní praktické metody, techniky a strategie sestavené v otevřený, ale efektivní systém, velmi snadno použitelný přímo ve škole. Program zdůrazňuje, že k ovládnutí nových výukových přístupů je důležité přímé prožití učebních činností a jejich následná analýza.

(Převzato z 1. programového letáku RWCT a webových stránek programu: <http://www.kritickemysleni.cz>.)

Z výše uvedeného lze vyvodit, že program RWCT (často nazývaný pouze Kritické myšlení) má v mnoha směrech obdobné cíle jako informační vzdělávání v knihovnách. Knihovny však zatím oficiálně nepatří mezi uznávané partnery programu (viz webové stránky), což by přebírání a využívání metod usnadnilo. Je na zvážení vedení a členů sekce IVU SDRUK (<http://www.sdruk.cz/sdruk/odborne-sekce>), zda by nebylo vhodné stát se partnery programu RWCT, zvláště pokud chtějí knihovny některé metody ve svých lekcích využívat.

V nově připravovaných lekcích informačního vzdělávání se knihovníci stejně jako učitelé

snaží rozvíjet čtenářství a čtenářskou gramotnost, zaměřují se na kritickou práci s informacemi, podporují trvalost osvojení informací, podporují dovednost vyjadřování a schopnost argumentace. Při přípravě lekcí je zapotřebí zaměřit se i na podporu tzv. vyšších úrovní myšlení. Podle taxonomie vzdělávacích cílů (Bloomova taxonomie) patří mezi základní úrovně myšlení znalost (zapamatovat si – kdo, co, kde, kdy, jak), pochopení, porozumění (popsat, shrnout, vysvětlit – co to znamená, vysvětlit to) a aplikace (použít, zařadit, uspořádat – jaké jsou další příklady). K vyšším úrovním patří analýza (najít smysl, prozkoumat, roztrždit – jaké jsou části, znaky, důkazy...), syntéza (řešit, kombinovat, organizovat – co bychom mohli zlepšit, řešit, navrhnout) a hodnocení (obhájit, diskutovat, kritizovat – co si myslíte o... podle čeho posuzujete...). Pokud uvedené úrovně myšlení použijeme při práci s informacemi, můžeme pracovat s následujícími pojmy: získat informaci, zpracovat informaci, editovat různé druhy dat, určit věrohodnost a serióznost zdroje a vybrat nejdůležitější informace. Za nejvyšší úroveň myšlení je považována vlastní tvorba, což znamená aplikaci získané a zhodnocené informace v praxi. Kreativita je chápána jako hlavní kompetence pro život.

Příklady metod podporujících vyšší úrovně myšlení

VÍCEÚROVŇOVÝ SYSTÉM KLADENÍ OTÁZEK

Otázky vyžadující doslovnou odpověď (znalost a paměť) jsou zaměřeny na zjišťování faktických informací a vyžadují pouze mechanické vybavení informace.

Otázky překladové – převodové (verbalizace obrazových či zvukových představ, převedení informace z tvaru, ve kterém jsme ji získali, do jiné formy) vyžadují, aby si žák představil situaci, o které se dozvěděl, a popsal, co vidí.

Otázky na porozumění – interpretační otázky (vztahy mezi fakty, myšlenkami, definicemi a hodnotami) vyžadují pochopení spojitosti mezi myšlenkami a událostmi. Jedná se o počátky spekulativního myšlení – co by bylo, kdyby...?

Aplikační otázky (zobecňovací, řešící související problémy) dávají možnost řešit problémy a odhalovat nejasnosti. Vhodná aplikační otázka: Jaké jsou další příklady, možnosti?

Analytické otázky (posuzovací) hledají možnosti, jak problém vyřešit lépe a pochopitelněji. Zjišťujeme, zda je problematika dostatečně věrohodně vysvětlena.

Syntetické otázky (hledající alternativy) vyžadují vlastní výklad, podněcují samostatné myšlení a vlastní tvůrčí řešení nebo alternativní varianty. Vhodné otázky: Co mohli hrdinové udělat jinak? Jak bylo možné vyhnout se problémům?

Evaluační otázky (vyžadující zaujetí osobního stanoviska) podněcují k vlastním úsudkům o dobru a zlu, pravdě a lži a pomáhají formulovat vlastní přesvědčení a postoje.

Děti každého věku zvládají otázky všech úrovní. Jejich odpovědi se odlišují pouze složitostí.

BRAINSTORMING – burza nápadů

Jedná se o asociální metodu, používanou od konce 30. let v reklamě USA. Jedná se o záznam spontánních myšlenek, které jsou zdánlivě bez jakékoliv vazby, ale řetězí další nápady. Vše se zapisuje, nic se nehodnotí, nekomentuje a nekritizuje. Tato metoda se používá zejména, když je zapotřebí podpořit kreativitu. Zdánlivě nesmyslný nápad se může ukázat jako vhodné řešení problému. Je možné ji také využít v případě, pokud potřebujeme zjistit, co účastníci o zkoumaném problému vědí. Tuto metodu lze využít i k následnému zpracování myšlenkové mapy.

MYŠLENKOVÁ MAPA

Jedná se o grafické zobrazení myšlenek v souvislostech a vztazích. Podporuje třídění myšlenek. Jednotlivé úrovně se zaznamenávají odlišnou grafikou.

ŠEST MYSLITELSKÝCH KLOBOUKŮ

Tato strategie učí objektivně hodnotit jakoukoliv situaci či problém. Je snadno použitelná a umožňuje zaměřovat pozornost postupně na jednu stránku problému po druhé. Další předností této strategie jsou jasná pravidla hry a přesně stanovené role. Její autor Edvard de Bono je po-

važován za autoritu v oblasti cíleného vyučování myšlení.

Symbolická povaha šesti různých klobouků poskytuje snadný způsob, jak někoho (včetně sebe) požádat, aby přestal opakovat své názory a snažil se přemýšlet pod zorným úhlem, který je definován barvou daného klobouku:

bílý klobouk (je neutrální, objektivní, používá fakta, čísla, ověřené informace),

černý klobouk (mapuje negativní aspekty a hledá argumenty, proč něco nejde),

červený klobouk (emocionální, vyjadřuje hlavně city a pocity),

žlutý klobouk (pozitivní myšlení, konstruktivní přístup, hledání příležitostí),

zelený klobouk (tvořivost a nové myšlenky),

modrý klobouk (řízení a organizace myšlenkových pochodů).

Příklady obecně využitelných metod kritického myšlení v práci s textem

E – U – R (evokace, uvědomění si významu, reflexe)

Třífázový model učení (porozumění je trvalé, pokud se podaří nové informace zařadit do souvislého smysluplného rámce).

Evokace (rozpomínání, vyvolání představy, naladění)

Cíl: aktivní vybavení, co o tématu již vím, vnitřní aktivizace, vzbuzení zájmu řešit problém.

Uvědomění (setkání s novými informacemi, učení se)

Cíl: udržet zájem, podnitit vlastní učení a hledání souvislostí mezi známým a novým.

Reflexe (co jsme se dozvěděli nového)

Cíl: naučit vyjadřovat myšlenky a získané informace vlastními slovy, upevnění nových informací.

I.N.S.E.R.T. – „*interactive noting system for effective reading and thinking*“

- náš vztah k informacím + grafické zvýraznění,
- analýza textu při prvním čtení,
- snadnější orientace při práci s textem,

- diskuze nebo tabulka (formulace vlastními slovy).

Doporučené značky:

- ✓ to už znám, vím,
- ? chci se zeptat,
- + souhlasím,
- nesouhlasím.

DVOJITÝ ZÁPISNÍK

Cílem je zaznamenávat průběžně kromě informací i vlastní myšlenky (co mně napadlo).

Poznámkový blok (papír) se v 1/3 přehne a do vzniklého sloupce se zapisují vlastní myšlenkové pochody.

Vhodné využít např. pro záznamy z četby (čtenářské deníky).

ČTENÍ S PŘEDVÍDÁNÍM

- metoda založená na práci s konkrétní ukázkou;
- rozvíjení fantazie, atraktivnější čtení, hlubší vnímání, rozdělení čtení pro slabší čtenáře;
- děti si přečtou určitou část textu (nebo se jim to přečte nahlas) a jejich úkolem je domyslet, jak se bude děj dále vyvíjet;
- kratší texty nebo rozdělení knihy na jednotlivé úseky.

Co se bude dít?	Proč?	Co se skutečně stalo?

ČTENÁŘSKÁ DÍLNA

Cílem je děti „rozečíst“ a dát jim pocit zodpovědnosti.

Na začátku je zapotřebí s dětmi společně stanovit pravidla (např.: Čteme po celou domluvenou dobu. Nerušíme se navzájem. Můžeme si vybrat jakékoliv místo ke čtení. Po skončení čtení si děláme poznámky. Po skončení čtení představíme svoji četbu ostatním. Doporučíme si navzájem četbu...).

Výběr knih na čtení může být libovolný nebo k určitému zadanému tématu.

PĚTILÍSTEK (pětiverší)

Metoda je rychlým, dobrým nástrojem ke shrnování myšlenek a k přemítání nad pojmy a informacemi. Využívá se zejména pro shrnutí informací o tématu.

NÁZEV (obvykle podstatné jméno);

POPIS (jaký je, obvykle přídavné jméno);

DĚJ (co dělá, obvykle slovo zakončené na -ící nebo sloveso);

POCIT (výraz, věta, spojení);

SYMBOL (nová formulace podstaty).

Příklad:

Čtení

Náročné Odpočinkové

Inspirovající Pomáhající Vzdělávající

Spojující nové se známým

Zvídavost

V souvislosti s kritickým myšlením je zapotřebě-

bí si při přípravě informačního vzdělávání uvědomovat, jak velký potenciál pro rozvoj myšlení vyššího stupně, než je jen znalost a pochopení, v knihovnách máme.

Literatura:

1. BLAŽKOVÁ, Božena. Co jsme zjistili o informačním vzdělávání uživatelů v knihovnách. *U nás: Knihovnicko-informační zpravodaj Královéhradeckého kraje*. 2010, roč. 20, č. 1, 3 s. Dostupné z: http://www.svkhk.cz/SVKH-K/u-nas-pdf_archiv/1128.pdf
2. Čtením a psaním ke kritickému myšlení. Příručka I. – VII. (Pracovní materiály pro lektory. Autoři: J.L. Steele, K.S. Meredith, Ch. Temple). 1997.
3. DE BONO, Edward. *Šest klobouků aneb Jak myslet*. Vydání první. Praha: Argo, 1997. ISBN 80-7203-128-7.

Univerzální šablona informační lekce a pracovní list

Vanda Vaníčková

1. část:

Nabídka informačních lekcí pro veřejnost by měla obsahovat základní informace, po jejichž prostudování se druhá strana rozhodne, zda je pro ni lekce atraktivní a zajímavá.

Název lekce

Výstižný název zaujme a zároveň informuje o tematickém zaměření lekce. Rovněž urychluje proces eliminace lekcí, kterých se uživatel nemá zájem účastnit.

Anotace

Obdobně jako název pomáhá anotace s prvotní identifikací lekce, stručně popisuje její téma, obsahové a metodické pojetí.

Cílová skupina, maximální počet účastníků, časová dotace

Skupina lidí, pro niž je lekce určena. Vymeze-

ní lze pojmut věkově, typem vzdělávacího zařízení (při nabídce pro školy) či například zájmově. Informaci o počtu účastníků uvádíme při omezených možnostech (prostory, pomůcky, metodické zaměření lekce aj.).

Cíl lekce

Efektivní činnost (jakéhokoli druhu) potřebuje svůj cíl. Stanovit cíl informační lekce je důležité nejen pro lektora (utváří si obsah a strukturu lekce), ale i pro vzdělávaného, aktera na druhé straně. Konkrétní a jasně formulované cíle při sebereflexi napoví, co nového se uživatel naučil, co ještě není úplně jasné a je potřeba zopakovat.

Cíle by neměly zahrnovat pouze znalostní složku, ale sledovat také rozvoj dovedností a postojů účastníků informačních lekcí. Na druhou stranu je nezbytné, aby lektor přistoupil k vytyčení cílů reálně a splnitelně.

Příklady cílů informační lekce, které korespondují s očekávanými výstupy Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia:

„*Naučit se vyhodnocovat kvalitu a význam informačních zdrojů.*“; „*Získat představu o práci v týmu, o vztazích kooperace a nadřazenosti a podřízenosti při tvorbě společného díla, o vlastním tvůrčím potenciálu.*“ (Rámcový vzdělávací program pro gymnázia, 2007, s. 79.)

Rozvoj klíčových kompetencí, vzdělávacích oblastí, očekávaných výstupů, zapojení průřezových témat

Nabídka určená školám by měla poukázat i na propojení s oficiálními kurikulárními dokumenty – rámcovými vzdělávacími programy (blíže viz kapitola Dnešní škola).

2. část:

Následující kroky slouží pro knihovnickovu potřebu. Pomáhají nezapomenout nejen ve fázi přípravy informační lekce, ale i při samotné realizaci a následném vyhodnocení. Zveřejňovat v rámci veřejně dostupné nabídky tyto „zákulisní informace“ není potřeba. Naopak. Stav, kdy účastníci přesně vědí, co je čeká, je svazující a omezuje prostor pro improvizaci a změnu.

Pomůcky

Výčet všech potřebných pomůcek a didaktických prostředků. Vzhledem ke sdílení lekcí je přínosné uvádět opravdu všechny pomůcky; každá knihovna disponuje jiným materiálním vybavením.

Struktura lekce

Plánování lekce zahrnuje nejen jednotlivé kroky realizace, ale také časové rozvržení a dílčí aktivity. Průběh lekce efektivně rozčleníme pomocí třífázového modelu E-U-R (evokace - aktivity navozující téma, vybavování žákovských prekonceptů k problematice, uvědomění si významu – zařazování nových poznatků, transformace představ žáků, reflexe – zhodnocení výukové aktivity; sebereflexe naučeného, pocitů při činnosti).

Literatura

Souhrn literatury zahrnuje primární i sekundární literaturu potřebnou k přípravě a realiza-

ci lekce. Důsledný postup citování při tvorbě vlastních lekcí je nutný. Knihovníci, informační pracovníci, jdou uživatelům jako profesionálové příkladem. Citační povinnost se řídí příslušnými normami a vztahuje se nejen k citacím přímým, ale i parafrázím či obrázkům.

Evaluace

Součástí každé (vzdělávací) činnosti by měla být zpětná vazba, hodnocení. Je-li cílem zlepšovat lekce, zefektivňovat informační vzdělávání, je nutné věnovat zpětné vazbě zvýšenou pozornost. Zaznamenávat si (například na volný papír, který je ideální založit k lekci) přímé i nepřímé reakce uživatelů, náměty pro inovace, vyvstálé problémy aj.

Použitá literatura:

AHMEDOVÁ, Magda et al. *Interkulturní výchova ve školním vzdělávacím programu: sborník z projektu Varianty*. Praha: Kritické myšlení a Člověk v tísni, 2005. 123 s.

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007. 100 s. ISBN 978-80-87000-11-3.

Návod na vytvoření pracovního listu

Při informačních lekcích používají knihovníci pro oživení a aktivizaci účastníků často doprovodný tištěný materiál - pracovní list. Knihovna má oproti škole, kde jsou nejčastěji pracovní listy při vzdělávání využívány, k dispozici knihy. Získává tak velkou výhodu a přednost, z níž by měly i pracovní listy knihovnických informačních lekcí těžit. Pracovní list jako propojení s knihou, knihovnickým prostorem a službami.

Při tvorbě pracovního listu je důležité ujasnit si jeho funkci v rámci konkrétní lekce. Obecně plní pracovní list funkci vzdělávací, zábavnou, zaznamenávání odpovědí, procvičení písemného vyjádření či formulace myšlenek. Dále by se lektor měl zamyslet nad cílem listu a jeho zapojením do struktury a cílů lekce. Budu list využívat jako doplněk svého výkladu, nebo je určen k samostatné práci návštěvníků? Pojmu ho informačně, nebo raději zvolím hravou práci s úkoly? Vyjasnění těchto základních otázek ihned v začátku eli-

minuje vznik pracovních listů, jež jsou nepřiměřeně obsáhlé a „skáčou od jednoho k druhému“, nebo jsou naopak nedotažené a strohé.

Jednotná struktura pracovního listu napříč všemi tématy je nemožná. Pokusme se ovšem nastínit určité zásady, které by měl dodržet každý pracovní list.

Pracovní list by měl mít svůj **název a autora**. Názvem od sebe odlišujeme jednotlivé podpůrné materiály, s nimiž v knihovně návštěvníci a knihovníci pracují. Informaci o autorovi získává pracovní list reprezentativnější podobou a zároveň si ho návštěvník dovede i s časovým odstupem spojit s knihovnou a konkrétní informační lekcí. Autorem může být knihovník, skupina pracovníků nebo celá knihovna. **Grafické zpracování** listu volíme tak, aby zaujalo na první pohled, ale zároveň zachovalo svou funkčnost. Obrázky ne související s textem či přehnaně zdobné písma práci naopak ruší a odvádějí pozornost. **Obsah pracovního listu by měl dodržovat určitou**

strukturu (například třífázový model E-U-R), posloupnost a stupňující se obtížnost. **Úkoly musí být rozmanité**, monotematické aktivity demotivují. Různorodá činnost neznamena pouze práci s různými typy knih, periodik či databází. Základem je **obměňovat metody práce** – vyhledej, nakresli, představ si, zeptej se, pozoruj, vymysli, popiš. **Zadání úkolů formulujeme stručně** a efektivně s ohledem na jazykovou úroveň potenciálních účastníků (používání cizích výrazů, termínů aj.). Při přípravě pracovního listu myslíme i na jeho **vyhodnocení**, diskuzi nad úkoly, odpověďmi a závěrečnou reflexi práce s ním.

Použitá literatura a zdroje:

MRÁZOVÁ, Lenka. *Tvorba pracovních listů* : *Metodický materiál* [online]. Brno: Metodické centrum muzejní pedagogiky, 2012. Dostupné na WWW: <http://mcmp.cz/uploads/ke_stazeni/metodika/metodicke-texty/tvorba-pracovnich-listu.pdf>

Okruhy témat informačního vzdělávání uživatelů

Božena Blažková

Okruh tří základních témat informačního vzdělávání byl stanoven na semináři Informační vzdělávání uživatelů ve veřejných knihovnách, který se konal ve dnech 12. – 13. dubna 2011 v Hradci Králové. Viz: http://www.sdruk.cz/data/xinha/sdruk/2011/okruhy_temat_IVU.pdf)

Jednotlivé okruhy se snaží postihnout, co by nemělo v systému informačního vzdělávání uživatelů veřejných knihoven chybět. Každé z témat je za předpokladu použití různých metod využitelné pro všechny věkové kategorie a různé zájmové skupiny.

Čtenářství a čtenářská gramotnost

Cíl: podpora rozvoje čtenářství a porozumění zadanému textu spojená se schopností propojování čtení, psaní a získávání informací.

Knihovna – zdroj informací

Cíl: podpora dovednosti samostatného výběru a zpracování informací a schopnosti zvážit jejich aktuálnost a pravdivost (eventuálně odhalit plagátorství).

Informační zdroje – tištěné, elektronické, audiovizuální

Cíl: podpora zkvalitnění vyhledávání informací v jiných než tištěných zdrojích a využívání webových stránek knihoven.

Při přípravě jednotlivých aktivit v rámci informačního vzdělávání je vhodné mít výše uvedené okruhy na paměti.

Podpora čtenářství v knihovnách

Stanislava Najmanová

Všichni dobře víme, že dnešní děti mají mnoho možností využití volného času. Jak aktivního, tak pasivního. Náš úkol spočívá především v tom, přivést děti k četbě. Dokázat jim, že čas strávený s knížkou není pouhá školní povinnost, ale zajímavé a smysluplné využití volného času. Všechny aktivity, které děti k četbě směřují, jsou proto v našem knihovnickém prostředí, dle mého názoru, prostředkem na podporu čtenářství a zároveň i čtenářské gramotnosti. Z výzkumů čtenářské gramotnosti totiž jasně vyplývá, že děti, které pravidelně čtou, dosahují lepších výsledků než nečtenáři.

Podmínkou realizace aktivit na podporu čtenářství je dobrá spolupráce s mateřskými, základními i středními školami v dané lokalitě. Není povinností učitele chodit s dětmi na literární besedy. Takže pokud chceme, aby k nám chodili, musíme se snažit připravit pro ně zajímavé a přínosné programy. Vycházet vstříc požadavkům učitelů považují za samozřejmé. Ne ovšem za každou cenu. Příprava literární besedy chce svůj čas a nejde dělat způsobem, který se často objevuje v konferenci Andersen. Při čtení příspěvku, který začíná: „Zítřka mám besedu... paní učitelka si vymyslela... pošlete mi něco...“, mi tak trochu naskakuje husí kůže. I když vám někdo pošle sebelepší scénář toho, co si sám připravil, myslím, že tímto způsobem dobrá literární beseda prostě vzniknout nemůže. Nechci tím říci, že bychom se neměli dělit o nápady, naše nezištná vzájemná spolupráce je určitě ku prospěchu věci. Sama ji ráda využívám. Myslím si ale, že příprava besedy chce svůj čas, tak bychom ji mohli přizpůsobit svým možnostem a podmínkám. Tím, že si besedu zpracovávám, dohledávám potřebné informace, tím se mi téma dostává pod kůži a jsem schopna s dětmi dále diskutovat. Besedy připravené rychle, bez hlubší přípravy mohou naší práci spíše uškodit než pomoci. Proto si myslím, že je někdy lepší umět říci ne, než dělat něco polovičatě.

V naší knihovně to funguje tak, že máme na webu vystavenou nabídku besed, z které si mohou učitelé vybrat, a každý rok se snažím připravit 3-4 nové besedy na témata, která si mohou

učitelé zvolit. Ale včas, tak abych měla dostatečný čas na přípravu.

Velkou inspirací pro naši práci je určitě knihovnická přehlídka OKnA. Byla jsem na všech třech, pokaždé v jiné pozici. Poprvé jako soutěžící, podruhé v porotě a potřetí jako divák. Dovolím si proto krátce shrnout své poznatky. Přehlídka je podle mě určitě jedním z nejlepších způsobů předávání zkušeností a nápadů. Vážím si odvahy soutěžících i obětavosti organizátorů. Mrzí mě ale, že se čím dál častěji na přehlídce objevují počítačové prezentace a pořady, ve kterých se s knihou pracuje jen minimálně. Jsou možná dobře zpracované, po obsahové stránce se jim nedá asi nic vytknout, knihovnice mají i příjemné vystupování a přednes, ale knihu za celou dobu téměř nepotřebují. To není dle mého názoru dobré. Cílem literární besedy by mělo být, aby alespoň pár dětí odcházelo z knihovny s tím, že si knížku chtějí přečíst. A když ne právě tuto, tak nějakou jinou. Literární besedu si představuji jako propojení vyprávění, četby ukázek z knížky, diskuze nad daným tématem, které může být obohaceno pohybovými, výtvarnými nebo dramatickými aktivitami. Naše výhoda spočívá i v tom, že jsou děti knížkami obklopeny a mohou jimi listovat, prohlížet si je a vzájemně si třeba ukazovat ilustrace. Pokud se rozhodneme používat jenom prezentace, možná bude časem stačit, když je odešleme elektronicky do školy, a do knihovny už pak děti nemusí chodit. To opravdu chceme?

V současné době jsou méně populární, ale přitom nezbytné, **informační lekce**. Nejlepší způsob práce vidím v tom, že podám základní informace, pak zadám úkoly a děti pracují ve skupinách. Na závěr si společně shrneme výsledky jejich snažení, které doplním krátkým výkladem. Zde může mít své místo i prezentace. Ve chvíli, kdy jsou děti motivované předchozí praktickou činností, nejsou pro ně výklad nebo prezentace jen prázdnými slovy. Mnohokrát jsem se přesvědčila, že děti mají z nově získaných dovedností radost a využívají je.

Skvělým příkladem **soutěže**, která podporuje čtenářství a čtenářskou gramotnost, jsou Lovci pe-

rel s mottem: „Ponořme se do hlubin příběhů... co kniha, to perla.“ Soutěžící děti si vybíraly z knížek označených jako perlorodky. Po přečtení knihy odpovídaly na konkrétní připravené dotazy. Za správné odpovědi obdržely perlu, ze které si tvořily vlastní perlový náhrdelník ☺. Soutěž zajímavou formou podpořila nejen zájem o čtení, ale i o porozumění přečtenému textu. Vyhlášení dalšího ročníku soutěže je plánováno na Den dětské knihy 2013.

Myslím, že mezi aktivity podporující zájem o čtení a knihovny můžeme bez problémů zařadit i **Noc s Andersenem**. Je to jedna z mála našich aktivit, o kterou se i hojně zajímají média. Vzhledem k tomu, že se jedná o akci, která se jen těžko nechá zařadit do kolonky „senzace, VIP či krimi zprávy“, musíme si této skutečnosti opravdu považovat. Jinak totiž máme jen malou šanci překonat názory, které tak často z médií slyšíme, že děti nečtou a knížky je nezajímají. My víme, že to není pravda! Tak ať to vědí i ostatní! V průběhu večera vždy pracujeme s nějakou knížkou, která nás inspiruje k dalším aktivitám. A nezapomínáme samozřejmě ani na čtení. Je to opravdu krásný pohled, dívat se na děti ve spacácích, jak po náročném prožitém večeru usínají při poslechu čtení, nebo ještě lépe s knihou v ruce. Co víc si přát!

Autorská čtení a setkávání dětí s autory knížek patří k dalším našim možnostem, jak děti

ke čtení motivovat. Z vlastních zkušeností se přikláním k tomu, aby děti ještě dříve, než se setkají s autorem, měly možnost seznámit se s jeho knihami. V praxi to děláme tak, že nejprve připravíme literární besedu k některé knize a představíme si i další autorovy knihy. Děti pak mají ještě možnost na základě besedy nakreslit obrázky ke knize, vymyslet samy nějaké aktivity, jak autora uvítat. Pokud děti přicházejí na setkání předem připravené, úplně jinak reagují, živě se zajímají, mívají připravené i konkrétní dotazy ke knihám. Takové setkání bývá pro obě strany příjemnější a určitě i více motivuje k četbě.

Aktivity pro rodiče s dětmi jsou sice náročnější na přípravu, ale přesto stojí za to je pořádat. Vliv rodiny na dětské čtenářství je nezastupitelný. Přesvědčit rodiče o tom, že dětem ke čtení nestačí ty knihy, které mají doma ze svého dětství, je někdy docela těžký úkol. Vzbudit jejich zájem je jedním z našich dalších těžkých úkolů. Nejvýznamnějšími akcemi jsou Pasování na čtenáře, Klíčování a Knižka pro prvňáčka, které by měly vždy probíhat za účasti rodičů či alespoň prarodičů.

V neposlední řadě je důležité, aby děti chodily do knihovny rády. Příjemné prostředí a přívětivá knihovnice dokážou často zázraky. Ani na to bychom neměli zapomínat. Knihovna by měla být místem, kam se děti rády vracují.

Kocourek Modroočko

literární beseda pro žáky 1.-2. tříd

Stanislava Najmanová – MěK Hořice

CÍL: Seznámení s knihou, ukázka ilustrací Heleny Zmatlíkové, motivace k četbě.

POMŮCKY:

obrázky – zavřené oči, otevřené modré oči, hlava kocourka,

CD - Z deníku kocoura Modroočka s písničkami, 4 židle,

kulisy – je možné oživit je i nakreslenými postavkami, nakreslená noční obloha s hvězdami a měsícem v úplňku (kulisy ani postavičky nejsou nutné, pouze názorně doplňují vyprávění).

VLASTNÍ BESEDA

Úvodní aktivita:

Obrázek - nakreslené zavřené oko.

Vidíme něco, když máme zavřené oči? Zkusíme to. Rychle po sobě 3x otevřít a zavřít oči. Viděli jste něco, když jste měli oči zavřené? Ne. Bylo to rychlé. Když zavřete oči na delší dobu, má náš mozek úžasnou schopnost – představovat si různé věci. Zkusíme to.

Zavřete oči a představte si... něco červeného...

děti říkají, co si představovaly, přitom každý řekne své jméno. Zkusíme ještě něco třeba voňavého...

Zavřete oči, přivoňte, zkuste si vybavit vůni. Každý řekne, co se mu vybavilo.

Co se stane, když oči otevřeme? Vidíme svět kolem nás. Co vidíte kolem sebe? Knížky, regály, kytky... Čeho je tu nejvíc? Proč je nejvíc právě knížek? Jsme v knihovně. Co se dělá v knihovně?

Obrázek otevřené oči – jsou modré. Komu asi patří?

Obrázek kočičí hlavy – kocourek Modroočko.

Kocourek Modroočko je hlavní hrdina z knížky pana spisovatele Josefa Koláře – Z deníku kocoura Modroočka. Knížku ilustrovala Helena Zmatlíková. Její obrázky jsou charakteristické právě velkýma očima.

Seznámení s kocourkem Modroočkem:

Ukázka ilustrací Heleny Zmatlíkové.

Modroočko bydlí u svého dvojnožce v domečku se zahradou. Rád si hraje a mazlí se. Když je spokojený, tak ??? přede.

ČETBA: str. 7–10.

(Jsem kocour Modroočko... ocásek otočený kolem předních tlapek a mračím se.)

Kocourek Modroočko je obyčejný kocourek, dělá běžné věci jako ostatní kotata. Kromě jedné věci. Čím se liší od ostatních kocourů a kočiček? Píše si deník. Modroočkův dvojnožec je totiž pan spisovatel. Celé dlouhé hodiny sedí u stolu a píše a píše. Modroočko se rozhodl, že to také zkusí. Zjistil, že umí psát předními tlapkami, a rozhodl se, že si bude psát deník. Zaznamenává si tam svoje zážitky. Třeba jak získal nového kamaráda...

Kočky a kocouři se rádi procházejí po zahradách, mají prolezenou kdejakou skulinu. Je to ale nebezpečné! Při lezení malými škvírami se snadno může stát, že v nějaké skulině zůstanou uvězněni. A přesně to se stalo Modroočkovi, když chtěl prolézt pláňkovým plotem do sousední zahrady a zůstal v něm uvězněn. Hlavu už měl v zahradě, tělo pořád doma na dvorku. Nešlo to ani tam ani zpátky. Kdo mu pomohl? To vám prozradím až za

chvíli. My nejprve do té zahrady musíme prolézt.

PÍSNÍČKA: To se mi to prima řape – postavit 4 židle – děti prolézají pod židlemi.

Modroočkovi přišel na pomoc Bělovous Zrzunda. Byl to starý moudrý kocour. Modroočkovi poradil, že každou skulinu si nejprve musí změřit vousy, které má kolem čumáčku a nad každým okem. Kocourek Modroočko a Bělovous Zrzunda se stali kamarády. Modroočko už měl i jednu kamarádku. Měla mouratý rezavo-bílo-černý kožíšek a krásné zelené oči. Jmenovala se Zelenoočka a byla to kočka toulavá. Co to znamená? Neměla svůj domov. Tím pádem ani pelíšek a vůbec už ne misku, do které by jí někdo pravidelně dával jídlo. A tak ji Modroočko vzal k sobě domů a dal jí celou svoji večeři a pak si dlouho povídali. Ráno přišla Zelenoočka znovu a Modroočko se s ní rozdělil o snídani. A když si po snídani umyli tlapy, nabídla Zelenoočka Modroočkovi, že ho naučí lézt na strom. To není jednoduché. Důležitý je začáteční skok a zaseknutí drápků.

AKTIVITA:

Výskok na strom (kočičí hřbet a výskok)

Šlo vám to skvěle, asi líp než Modroočkovi. Modroočko několikrát spadl jako zralá hruška, nakonec se mu to povedlo.

ČETBA: str. 16-18.

(Nakonec se mi to přece povedlo ... která polyká lidi a jinde je zase vyplivne.)

Dokázali byste Modroočkovi vysvětlit to, co mu vrtalo hlavou? (Autobus a blechy.)

Víte, co kocouři a kočky rádi dělají v noci? Moc rádi zpívají. Nejraději když se zakulacuje Měsíc (dorůstá) a vypadá potom jako sluníčko. Tomu se říká úplněk. To je pro kočičí zpívání ten nejlepší čas. Bělovous Zrzunda rozhodl, že už je nejvyšší čas naučit zpívat i Modroočka. Proto ho vzal jednou v noci s sebou na střechu. Scházeli se za komínem. Přišel taky statečný starý rváč – mouratý Natrhousko, střapatý Šmudla a velký švihák a náfuca Mici Angora. Noční zpívání obyčejně řídí kocour a kočky sedí kolem něho. V Modroočkově vyprávění to bylo naopak. Uprostřed seděla Zelenoočka. Vedla zpívání a kocouři seděli kolem ní. Modroočkovi se zpívání moc líbilo a ostatním

kocourům asi taky, protože si ani nevšimli, jak se otevřelo jedno okno. Vyletělo z něho koště a dopadlo přímo mezi ně. Mici Angora se skutálel dolů ze střechy a M s BZ utekli. Na střeše zůstala jen Zelenoočka s Natrhouskem. Natrhousko si položil hlavu na krk Zelenoočky a dlouze a tiše zpívali.

PÍSNÍČKA: Polštářky tvých tlapek.

Děti se k poslechu stočí do klubíčka, tak aby jim bylo příjemně, a poslouchají.

Víte, co si tak, děti, říkáte? Že zatím měl Modroočko vlastně pořád štěstí. Potkával kolem sebe samé hodné kocoury nebo i jiná zvířátka. Učili ho poznávat svět i jeho vlastní schopnosti a dovednosti. Když se dostal do problémů, tak mu vždycky pomohli.

Je to samozřejmé? Bohužel není. Ani u zvířat ani u lidí.

– *Ve světě na nás může čekat i nebezpečí – opatrnost (př. zmije, která málem M uškla, pomohl mu Bělovous Zrzunda, nebezpeční mohou být i cizí lidé);*

– *do problémů se může dostat každý – proto bychom se měli naučit navzájem si pomáhat.*

Jednou se kocourek Modroočko taky dostal do nebezpečí. Bylo to v létě, když odjel se svým člověkem na chalupu. Tam došlo k přepadení...

ČETBA: s. 75-76.

(Najednou ležím na zádech ... Konečně jsem tě dopadl.)

Modroočko pochopil, že Žlutáka nepřepere, a tak se s ním pustil do řeči. Dozvěděl se, že kolem jejich chaloupky jenom probíhá k jedné chaloupce za lesem, kde mají lidé slepice, husy a hlavně kuřátka.

ČETBA: s. 77.

(Člověk je tvůj nepřítel? ... Ty jsi rváč a já si tě nepřeju.)

Je tu, děti, někdo, kdo nemá žádného kamaráda? Má Žluták nějaké přátele? Nemá. Čím to asi bude?

Nemá nikoho rád a ke svému okolí se chová hrubě. Myslíte si, že Žlutákoví je někdy smutno?

Určitě ano. Každý z nás potřebuje, aby ho měl

někdo rád, aby ho někdo občas pohladil, aby si měl s kým hrát a povídat. A možná právě proto, že Žluták nikoho takového nemá, je takový protivný a zlý.

Po této zkušenosti už kocourek Modroočko ví, že se se Žlutákem nechce dostat do žádné rvačky. Přesto se stane. Kvůli komu? Kvůli Kiki. Kdo je Kiki a jak se s ní Modroočko seznámil?

Jednou šel Modroočko na procházku se svým člověkem a viděli, jak nějakí kluci trápí malé kotátko. Oba přispěchali vyděšenému kotátku na pomoc. Kluci utekli a Modroočko a jeho člověk si kotátko vzali k sobě domů. Dali jí jméno Kiki. Modroočko se o Kiki staral a učil ji všechny kočičí dovednosti. Brzy zjistil, že vychovávat malého tvorečka není vůbec jednoduché (to platí i u lidí). Ale dělal to rád a s láskou (i když někdy trochu žárlil, když si jeho dvojzřec hrál s Kiki víc než s ním). Z Kiki vyrostla krásná a milá kočička.

AKTIVITA:

Je tu někdo, kdo umí pěkně zamňoukat?

Děti zkoušejí veselé a vyděšené mňoukání.

A právě takové vyděšené mňoukání uslyšel jednou M, když učil Kiki chytat kobylky a poslal ji na kraj lesa. Když tam doběhl, viděl, jak Kiki drží v tlamě Žluták a běží s ní do křoví. Modroočko se o Kiki bál tak moc, že úplně zapomněl na to, jaký je Žluták rváč, a pustil se s ním do boje.

ČETBA: s. 99-100.

(Jak ji tak poučuju ... Skočil jsem na Žlutáka a zakousl jsem se mu do ucha.)

Jak myslíte, že souboj dopadne?? Vyhraje Modroočko. Jak je to možné. Vždyť Žluták byl tak silný? Co mu dalo sílu a odvalu? Bojoval za Kiki, kterou měl moc rád. Proto zapomněl na svůj strach a proto dokázal zvítězit.

ČETBA:

(Rozhlédl jsem se ... Poznal jsem, že jsem dospělý.)

Závěr

Co se stalo, když byl Modroočko dospělý, to už vám neprozradím. To si můžete v Modroočkově deníku spolu s dalšími příběhy přečíst sami.

Rozloučení.

Říše AGORD

Božena Blažková

Od dávných dob se zkušenosti i dobré rady předávaly pomocí vyprávění příběhů. Dobrý příběh totiž nementoruje ani nepoučuje, a přesto posouvá myšlení posluchače, čtenáře nebo diváka. Síla příběhu je v konkrétnosti jednoho osudu. Je starou známou pravdou, že ani miliony mrtvých nás nejsou schopny přesvědčit o hrůzách války. Potřebujeme příběh jednoho konkrétního člověka, který nás osloví a pomůže nám pochopit celou tragiku války.

Vyprávění příběhů pomáhá ovlivňovat vlastní postoje a chápat neznámý svět kolem nás. Už jenom otázka: „Co má tento příběh společného se mnou?“ působí na vnímání sebe sama i okolního světa, bez ohledu na věk. Samotné vyprávění či čtení příběhů však nestačí. Je zapotřebí naučit se o příběhu přemýšlet v souvislostech s vlastním životem a vlastními zkušenostmi. Postupné kladení otázek a odhalování různých příčin určitého, třeba negativního jednání vede děti k osobní zodpovědnosti za vlastní životní příběh. V knihovnách máme velkou možnost pracovat s příběhy více než s holými fakty, které se děti učí ve škole.

Daniel Hevior: Říše AGORD (Amulet 2001)

Ukázka práce s textem (jedná se o první stránku úvodu do příběhu věčně nespokojené holčičky Lucinky, která se změní v Halucinku a prochází zkušeností drogového světa Říše AGORD). Při práci s příběhem velice záleží na stanovení cíle, který sledujeme, na věku účastníků a času, který máme k dispozici.

Cíl lekce: zamyšlení nad vlastní nespokojeností a možnými následky této nespokojenosti (vhodné jako úvodní hodina k preventivním programům škol).

Věk účastníků: 6.-7. třída. Text lze s úspěchem

použít nejen u menších dětí, ale i u středoškoláků, případně dospělých účastníků. Jen je zapotřebí jinak formulovat otázky a práci s textem přizpůsobit věku účastníků.

Časová dotace: 1 vyučovací hodina.

Pomůcky: nakopírovaný text ukázek (přehnutý tak, aby byla vždy vidět jen jedna ukázka textu), barevné papíry a barevné samolepky, tabule nebo flipchart, křídly nebo fixy.

Vlastní lekce:

Evokace

Děti si vyberou barevný papír a barevnou samolepku. Na papír napíšou svoje nejtajnější přání a papír si schovají (stačí otočit tak, aby text nikdo neviděl).

Uvědomění

Děti si přečtou první text:

Abyste nevěděli, co je to nespokojenost! Hledáte něco, a nevíte co. Něco jste ztratili, a netušíte, kde to asi je. Vzdycháte, nevíte po čem. Chtěli byste něco vidět, něco prožít. Hryzají vás uvnitř malé ostré zoubky. Někdo tomu říká nespokojenost, jiný zase nuda. Také malá Lucie cítila něco podobného. Všechno kolem se jí zdálo nezajímavé, šedivé a nudné. Doma i ve škole, každý den to bylo stejné.

Po přečtení dám dětem otázku: **Cítili jste se někdy podobně jako Lucinka? A kdy to bylo? Vyprávějte si o tom se svým sousedem.** Nechám dětem maximálně 5 minut a pak si společně povídáme o jejich nespokojenosti. Pak si každý sám pod své největší přání napíše svoji **největší nespokojenost.**

Před čtením druhé ukázky požádám děti o pozorné čtení, během kterého si mají **podtrhnout větu, která je v textu nejvíce zaujala.**

Jednou v podvečer, když už se na světě nedalo

nic dělat, dívala se otevřeným oknem. Před domem rostl starý strom s popraskanou kůrou. Někdy, když bylo šero tak akorát, vypadala jeho kůra jako tvář starého muže. Lucie zrovna slyšela, jak mu vržou větvě.

„Lucinko...“ ozvalo se venku.

Bylo to neuvěřitelné, ale to promluvil starý strom. Ovšem, kdyby se to nestalo, nemohla by vzniknout tato kniha.

„Vím, že jsi nespokojená...“ pokračoval strom. „Chtěla bys něco, a nevíš co. Něco jsi ztratila, a nevíš, kde to může být...“

„Chtěla bych konečně vidět něco zajímavého. Zažít něco dobrodružného a vzrušujícího a krásného! Navštívit nějakou zajímavou zemi! Netrčet pořád jenom tady! Chtěla bych lítat, vznášet se! Chtěla bych úplně jiný život!“

„Pošlu tě na dalekou a nebezpečnou cestu,“ povzdechl si strom. „Jsi připravena? Vyrazíš hned teď. Budeš putovat, jako putují stromy. My stojíme celý život na jednom místě, a přitom projdeme kus světa. To naše vůně se svobodně pohybuje, navštěvuje vzdálená místa a pokaždé se k nám vrátí.“

„Moc ti nerozumím...“ ve zmatku zašeptala Lucie.

„Budeš se sama na sebe dívat, z veliké dálky uvidíš, co děláš... budeš tu, a přece velmi daleko. Ne, nebude to sen. Budeš putovat za svým štěstím jako strom: nehybně, a přece projdeš dlouhou pouť. Šťastnou cestu, Lucinko!“

Během jejich čtení napíši na tabuli následující věty (nebo je mám připravené schované na flipchartu):

- Chtěla bych konečně vidět něco zajímavého!
- Zažít něco dobrodružného a vzrušujícího a krásného!
- Navštívit nějakou zajímavou zemi!
- Netrčet pořád jenom tady!
- Chtěla bych lítat, vznášet se!
- Chtěla bych úplně jiný život!

Pak požádám děti, aby přidaly barevnou lepkou ke větě, která je na tabuli a ony si ji také vybraly. Podle počtu lepek můžeme seřadit „hitparádu“ přání a následně diskutovat o možnostech a potřebách jejich splnění.

Děti, které si vybraly jinou větu, než je na tabuli, požádám, aby svoji podtrženou větu přečetly. Ostatní děti se snaží přijít na to, proč si vybraly právě tuto větu (metoda – poslední slovo patří mně – záleží na dítěti, zda svůj důvod řekne, nebo ne).

Reflexe

Každý si na svůj tajný barevný papír, kde má poznamenané svoje největší přání a vlastní nespokojenost, připiše, co je zapotřebí udělat, aby se přání splnilo a nespokojenost zmizela. Pokud budeme pokračovat další lekcí, dostanou děti za úkol domyslet, jak se asi bude vyvíjet Lucinčin příběh dál.

Knihovna jako zdroj informací

Kateřina Šrůtková

Knihovna je informační instituce, která ukládá, zpřístupňuje, zpracovává a zprostředkovává informace. Reaguje na informační potřeby společnosti a podílí se na procesu jejich uspokojování. Knihovna je výchozím bodem k hledání infor-

mací, centrem celoživotního vzdělávání, místem setkání lidí různých názorů, různých národností a různého náboženského vyznání. Služby veřejné knihovny se poskytují bez rozdílu všem. Uživatelům, kteří nemohou, ať již z jakýchkoli důvo-

dů, používat běžně nabízené služby a fondy, by knihovna měla nabídnout služby a fondy speciální (např. jazykové menšiny, tělesně či duševně postižení lidé, pacienti v nemocnicích nebo dokonce vězňové).

Jednou ze specifických služeb knihovny je informační vzdělávání, které může být určeno různým věkovým skupinám. V užším pojetí se vztahuje na vzdělávání žáků základních a středních škol, kde je informační výchova chápána jako proces, který vede k dosažení informační gramotnosti. Cílem informačního vzdělávání je naučit studenty vyhledávat a využívat efektivně všechny dostupné informační zdroje a vytvořit u studentů návyk pravidelného sledování odborné literatury a jejího využití při studiu a psaní odborných textů.

Knihovna je vnímána jako pomocný partner ve výuce informačních dovedností, laicky řečeno: „Co nestihne škola, nahradí knihovna.“ Pro zlepšení informačních dovedností žáků (nebo také informační gramotnosti) je velmi důležitá vzájemná spolupráce škol a knihoven. Cílem kvalitních informačnevzdělávacích akcí by mělo být zvýšení efektivity žákovských klíčových kompetencí uvedených v ŠVP daných škol.

Jedním z modelů, který může být při lekcích informačního vzdělávání využíván, je model Big 6. Skládá se z šesti jednotlivých bodů, které musí žáci při řešení konkrétního úkolu splnit:

1. definování problémů, položení otázek, jaký problém mám řešit, které informace potřebuji, co již znám, co víc musím zjistit;
2. rešeršní strategie – kde najdu informace, které potřebuji, který zdroj je ten správný, kterou databázi mám zvolit;
3. výběr a hodnocení zdroje – jak mohu tento zdroj využít co neefektivněji, odpovídá obsah zdroje tomu, co potřebuji, hodnotil jsem zdroj kriticky;
4. zhodnocení informací – jsou informace, které

jsem našel, relevantní, umím tyto informace správně citovat, mám dost informací;

5. sdělení (komunikace) výsledků mé práce – kdo jsou mí posluchači, jak s nimi mohu co neefektivněji sdílet informace, jaký bude nejlepší formát pro komunikaci mých výsledků, co potřebuji pro mou prezentaci;
6. evaluace výsledků – má to efekt, zaznamenal jsem všechny zdroje, využil jsem všechny zdroje.

Při přípravě lekcí okruhu Knihovna – zdroj informací bychom neměli zapomenout na problematiku plagiátorství a informační etiku. Zároveň bychom měli knihovnu ukazovat jako místo, kde lze získat ověřené informace z nejrůznějších oblastí, které na první pohled nemají se čtením nic společného. I proto připravujeme lekce informační výchovy s využitím mezipředmětových vztahů, na což mnohdy ve škole nezbývá čas. Pokud chceme knihovnu představit jako místo, kde uživatel (žák, student) nalezne pomoc, můžeme připravit lekci na téma Učíme se učit se.

Použitá literatura:

- JONÁK, Zdeněk. Škola jako informační instituce. *Ikaros* [online]. 1998, roč. 2, č. 6 [cit. 9. 4. 2013]. Dostupný z: <<http://ikaros.cz/node/240>>. ISSN 1212-5075
- Infogram : portál pro podporu informační gramotnosti* [online]. [cit. 9. 4. 2013]. Dostupný z: <http://www.infogram.cz/findInSection.do?-sectionId=1115&categoryId=1165>
- MEDKOVÁ, Milena. Informační výchova na školách – utopie, či realita. *Duha* [online]. 22. 4. 2011 [cit. 8. 4. 2012]. Dostupný z: <<http://duha.mzk.cz/clanky/informacni-vychova-na-skolach-utopie-ci-realita>>. ISSN 1804-4255
- VITÁSKOVÁ, Anna. *Knihovny a informační instituce v současnosti*. Vědecká knihovna v Olomouci. [cit. 8. 4. 2013]. Dostupný z: http://www.vkol.cz/data/soubory/rf/Knihovny%20a%20inf_institute.pdf

Média jako člen rodiny?

Vanda Vaníčková

Níže popsaná informační lekce není ryze knihovnickou záležitostí, nýbrž v praxi ověřeným výstupem diplomové práce pedagogického zaměření. Vzhledem k tematickému zaměření je ale zároveň platná i v knihovně. Oproti původní verzi jsem se snažila podívat na lekcí více z pohledu knihovny a přidat práci s beletristickými texty. Jedná se pouze o náznak, který však potvrzuje, že knihovny mají díky svým „pokladům“ velké možnosti, jak naučit, pobavit, zaujmout.

Anotace: Informační lekce je zaměřená na vliv médií na mezilidskou komunikaci a vztahy v rodině. Účastníci pracují s beletristickým i autentickým textem, diskutují, obhajují své názory, tvoří. Lektorka využívá různé didaktické metody, obměňuje formy práce (samostatná, skupinová, společná).

Cílová skupina, maximální počet účastníků, časová dotace: SŠ, 2. stupeň, 45 (60) minut.

Cíl lekce: Žák popíše vliv médií na mezilidské vztahy a na příkladech doloží rozdíly mezi minulostí a současností.

Klíčové kompetence: komunikativní, sociální a personální.

Průřezová témata: mediální výchova, osobnosti a sociální výchova.

Vzdělávací oblast: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace.

Očekávaný výstup: „Uvědomovat si význam nezprostředkovaných mezilidských vztahů (rodinných, partnerských) kontrastujících s šablonovitou nabídkou zobrazenou v mediálních produktech.“ (Rámcový vzdělávací program pro gymnázia, 2007, s. 79.)

Pomůcky: znělky seriálů (mp3), flipchart a fixy

nebo nástěnka, nakopírované texty.

Struktura a obsah lekce:

Evokace:

Brainstorming: *Co ovlivňuje naši komunikaci s druhými, se společností?*

- Správnou odpovědí jsou pro potřeby této informační lekce „médiá“ (různé komunikační kanály, sociální sítě, informace, volný čas...);
- **diskuze** dle reakcí žáků, snaha aktivizovat;
- následující dvě aktivity vedou k zamyšlení nad médii a mediálními produkty v našich životech → „běžné“; rozebrat při diskuzi → *Uvědomění si významu.*

Hlášky z filmů a seriálů: *Jaká známá seriálová či filmová hláška podle vás zlidověla?*

- Práce ve dvojici;
- všechny zapisovat na flipchart (nástěnku).

Hudební kvíz: *Poznáte seriálové melodie?*

- Samostatná práce, na konci společně vyhodnocení;
- ukázky mp3: Nemocnice na kraji města, Přátelé, Beverly Hills 902 10, Chůva k pohledání, Pokémon;
- **diskuze** nad odpověďmi → Měli jste problém poznat melodie? Proč ano/ne? (Snaha dostat se k tomu, že mediální svět je pro nás běžný, ovlivňuje náš volný čas atd.)

Práce s textem:

- účastníci se rozdělí na dvě poloviny, každá skupina má jiný text (pro SŠ bez autora a doby → zkusit poznat);
- samostatná četba;
- před četbou: *Text si pozorně přečtěte. Připravte si ústně, jak byste obsah převyprávěli ostatním. Zkuste pojmenovat, jakou atmosféru obecně se autor patrně snažil vyjádřit;*

- **úkoly k textu jsou výchozí pro diskuzi** shrnující chování v rodinách dříve – tj. v době, kdy dnešní média neexistovala nebo nebyla masivně rozšířená – a dnes. Snaha popsat s účastníky vliv médií na rodinnou atmosféru, trávení volného času, sdílnost apod.;
- nepodsouvat názor – je-li naopak někdo, kdo vliv nepocituje, zapojit ho, nechat ho argumentovat;
- *A jak je tomu dnes? Jak to chodí u vás doma?...*

„A když jsem si večer lehl, tak maminka se posadila ke mně na pelest, byla tma a my jsme si povídali, to mám velice rád. A maminka začala vypravovat o tatínkovi, co dělal, když byl malý. Tehdá, když byl tatínek v mém věku, tak ještě s jinými hochy utekl z domova, jelikož chtěl jít do Afriky. Vzali si s sebou jídlo a dobrodružné knížky a tatínek doma odcizil cukr a knížku.“

(Poláček, Karel. Bylo nás pět. 1. vyd. 1946.)

„Za letních krásných večerů, když nebe jasné, krásné bylo, hvězdy požáry házely, sedla si babička ráda s dětmi ven pod lípu. Dokud byla Adélka maličká, posadila si ji na klín, Barunka s chlapci stáli u kolenou. To ani jinak být nemohlo; jak babička cosi vypravovat začala, musely se jí dívat všechny přímo ve tvář, aby jim ani slůvko neušlo. Babička jim povídala o světlých andělích, již tam nahoře přebývají a ty světla lidem rozžehují. Děti obracely zraky své k jasným nebesům, kde se típily tisíce tisíců světél, malých míhavých i velikých lesknoucích se v barvách nejkrásnějších.“

(Němcová, Božena. Babička. 1. vyd. 1855.)

Společný text:

- „názorový protipól“ předešlých textů;
- dobrovolník/vybraný přečte nahlas nebo napopírovat;
- **diskuze:** *Souhlasíte s názorem autora? Cítíte vliv televize podobně, nebo naopak úplně rozdílně? Stávají se média členem rodiny?*

(...) Během diskuse padl jeden velice zajímavý návrh: že **televize nahrazuje dřívější rodinný krb**. Tato myšlenka se mi velice zalíbila. A plně s tím kolegou, který ji vyslovil, souhlasím. A mohu si to dokázat i na svém rodinném zázemí, kdy cca od osmé hodiny večerní se naše rodina schází k pravidelnému sledování televize. U toho se buď v době reklam, když je pořad zajímavý, nebo i během děje, když to náhodou nestojí za nic, řeší mnoho záležitostí. A když se člověk na tu večerní pohodu podívá, hned se mu připomene salon s krbem někdy před sto lety, jen záře nemá barvu zlatorudou ale spíš namodralou. A romantický zvuk praskání hořících polen byl nahrazen všemožnými zvuky, které mluvený film nabízí. Oproti krbu má televize jednu výhodu. Nemusí se do ní přikládat palivo. To za vás udělají hodiny na měřáku někde dole v suterénu. Na druhou stranu, oheň nezpůsobuje celkovou otupělost myšlenek bombardovaných nátlakem reklam a přihlouplých pořadů. (Zdroj: <http://kcjl.wordpress.com/2008/10/16/studentsky-diskusni-klub-workshopy-komunikacnich-dovednosti/>)

Volné psaní: *Jaký by byl svět bez televize?*

- 2 minuty (SŠ) nebo podle aktuální situace;
- četba vybraných ukázek, diskuze.

Reflexe:

- uzavření tématu, zhodnocení atmosféry, vlastní práce, dotazy.

Evaluace lekce:

Při realizaci ve školním prostředí se lekce ve druhém ročníku gymnázia vydařila. Atraktivní a aktuální téma žáky bavilo. Nynější popis je inovovaný o práci s beletrií. Lekce bez uměleckých textů byla obsahově chudší a z organizačního hlediska zbylo ke konci hodiny cca 10 minut. I přes navržené rozšíření programu doporučuji připravit do zásoby další texty o „atmosféře rodinného krbu“.

Literatura:

KOPECKÝ, K. *Pracovní listy pro podporu výuky*

komunikační a mediální výchovy. In: Komunikační výchova [online]. 31. 10. 2012 [cit. 3. 7. 2013]. Dostupné na WWW: <http://komunikacnivychova.upol.cz/index.php/ke-staeni/cat_view/77-pracovni-listy/>

NĚMCOVÁ, Božena. *Babička*. In: SOUČEK, Tomáš. Český-jazyk.cz aneb studentský underground [online]. 2003 – 2013 [cit. 3.7. 2013]. Dostupné na WWW: <<http://www.cesky-jazyk.cz/citanka/bozena-nemcova/ba->

[bicka-2.html#ixzz2Xy2y6Asb](#)>

POLÁČEK, Karel. *Bylo nás pět*. Praha: Albatros, 2000. 188 s. ISBN 80-00-00858-0.

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007. 100 s. ISBN 978-80-87000-11-3.

Inspirace pro seriálové znělky
– server www.youtube.com

Putování po stopách K. J. Erbena

Věra Trybenekrová

Putování po stopách slavných spisovatelů, návštěva míst s nimi spojených, hledání jejich literární inspirace, snaha o pochopení dalších souvislostí a odkazů v literárním díle, to vše se snaží zachytit Jičínská literární cestovka.

Krajem Karla Jaromíra Erbena (návštěva rodného domku KJE v Miletíně, kde průvodkyně dětem připomene základní údaje ze života spisovatele. Následuje procházka po naučné stezce KJE a návštěva míst spojených s Erbenovými baladami - kostel sv. Jakuba a Ondřeje v Červené Třešné a kostel sv. Petra a Pavla na Byšičkách - max. 8 km).

Tato celodenní vzdělávací exkurze je určena pro 2. stupeň základních škol. Děti mají k dispozici mapu, na které jsou označena jednotlivá zastavení a úkoly.

1. Domek K. J. Erbena

Tehdejší studentská obec miletínská byla velmi četná. ... Básníkovo dílo stane se vám ještě bližším a do jeho veršů zazní vám chorál miletínských lesů.

(Viz Kamil Skrbek: Podzvčičsko – kraj české balady)

2. Studánky na Koši

Baladu Polednice přibližuje dřevěná socha Polednice. Z informační tabule se dozvíme historii Erbenovy rodiny, protože dříve býval na tomto místě ovocný sad, o který se staral spisovatelův otec.

Byl jsem pětiletý mladý muž, když mě maminka ponejprv informovala o Polednici. ... Vyvolávali v našich diváčích toto představení tolik veselí, kolik vyvolává Karlova Jaromírova ve čtenářích smutku a nostalgie, mám pocit, že jsme přispěli k jakési rovnováze, neboť cílem divadla Semafor je vyvažovat smutky a strasti.

(Viz Jiří Suchý: Z programu ke Kytici v divadle Semafor)

Možno doplnit verzí Jiřího Suchého – Polednice.

3. Popraviště

Toto místo Erbena inspirovalo k napsání balady Dceřina kletba.

4. Hoj, jede z lesa pán...

Na místě s krásnou vyhlídkou na městečko je umístěna dřevěná jezdecká socha, k níž se váže balada Zlatý kolovrat.

Zlatý kolovrat náleží k básnickým vrcholům Kytice a české baladiky, třebaže běží o látku příznaně převzatou odjinud: Nesejdet v poezii vůbec tolik na vynalezení předmětu, tím víc na způsobu jeho zpracování – původnost měří se spíše podle toho, jak nově a individuálně se něco udělá, nežli co se vymyslí. Toto pravidlo, jímž se obor umění jasně odlišuje od vynálezů například technických, došlo by svého nejpádnějšího potvrzení rozbohem dramatických námětů, jež velcí mistři, jako Shakespeare nebo Molière, přejímali od svých předchůdců, leč podávali po svém.

O dějovém podkladu svého Zlatého kolovratu

Erben poznamenává: „Táž pověst nalézá se také ve sbírce paní Boženy Němcové v prvním sešitku“ (jejích Národních báchorek a pověstí).

V podstatných rysech shoduje se děj obou spisovatelů úplně. U Němcové r. 1845 i u Erbeny r. 1853 jde o podvodně „podstrčení ženy“ ... Oba čestí spisovatelé podávají sice jednu a tutéž pohádku, ale Božena Němcová ji sděluje formou prozaického vypravování, kdežto Erben se rozhodl pro tvar veršové balady...

(Viz Otokar Fischer: Z vysvětlivek ke školnímu vydání Kytice, 1930)

Možno doplnit úryvkem z pohádky Boženy Němcové O zlatém kolovrátku.

5. Miletínskés lázně

Po mezi, plné kvetoucího vřesu, temných lusků janovce a dokvétající jehlice trnitě, lidově nazývané „babí hněv“, přecházíme kolem vykácené třešňovky na lesní cestu vedoucí k miletínským lázním. ... Provozdy se už do těchto míst zapsaly dvě význačné básnické tváře a my si nad nimi uvědomujeme neúprosnost plynoucího času, i když jejich stěžejní díla mají hodnotu nadčasovou.

(Viz Ladislav Stehlík: Z rukopisu)

6. Očima K. J. Erbena

Na tomto stanovišti máme jedinečnou možnost porovnat stávající výhled s dobovým pohledem ze života K. J. Erbena.

7. Po stopách předků – hřbitov

Na místě před hřbitovem získáme informace o Erbenově rodině, která je zčásti pochovaná na zdejším hřbitově.

8. Erbenovi tváří vstříc

Pomník K. J. Erbena, reliéfy k jeho baladám – hádanka: K jakým?

9. Parkáň

Prostor kolem kostelní věže, na informační tabuli popis prostoru, kde se Erben jako malý kluk pohyboval - stará škola, tehdejší klášter, zámek apod.

Osvěžením je následná návštěva místních cukráren, kde si děti mohou zakoupit **miletínskés**

modlitbičky. (Původně se jedná o modlitební knížky kapesního formátu, v pevné a odolné vazbě; často uzavíratelné kování s ozdobným kovovým, kostěným nebo jiným křížkem na přední straně.)

Exkurze pokračuje přejezdem autobusem **do obce Červená Třemešná**, kde je vyjednáno otevření kostela sv. Jakuba a Ondřeje - kostela „na pahorku mezi buky“.

Na místě, které se stalo jednou z inspirací na umístění jejího děje, přečteme celou baladu **Poklad**.

Dále přejdeme lesní cestou od třemešského kostelíka k **byšičskému kostelíku** sv. Petra a Pavla, který se stal Erbenovi inspirací k baladě **Svatební košile**.

Lze doplnit jarmareční písní Ženich umrlec, kterou si K. J. Erben zapsal na cestě po Práchenku. V případě zájmu možno přečíst i 20. kapitolu z románu Ladislava Fukse **Variace pro temnou strunu**.

Byšičky jsou místem dalekých rozhledů: ukazujeme si k Jičínu, Kumburk, za bělohradskou Hůrou Pecku a Zvičinu a připomínáme si **Karla Hynka Máchu**, který tudy procházel, když se

ubíral za svým spolužákem do Třebihoště a pak dále do Krkonoš. Díváme se na městečko Lázně Bělohrad a mluvíme o nejvýznamnějším rodákovi, spisovateli **Karlu Václavu Raisovi**, a o spisovatelce **Leontýně Mašinové**, která v městečku také nějaký čas žila. Nejprve si čteme pověst Zkáza Byšiček z jejího podání a poté se jdeme podívat na hřbitov k jejímu hrobu a ke dveřím kostela na kámen zmiňovaný v pověsti.

Po návštěvě hřbitova si **ke Kytici** ještě připomeneme, jak význam Kytice oceňovali významní básníci (Jan Neruda, Vítězslav Hálek, Jaroslav Vrchlický, Petr Bezruč i Jiří Wolker). Kytice ožila i v jiných druzích umění. Její básně ilustrovali Josef Mánes, Mikoláš Aleš, Hanuš Schwaiger, celou sbírku Cyril Bouda, Emil Filla, Jan Zrzavý. Ještě výraznější je podíl hudebních skladatelů, kteří si našli cestu k vyjádření Erbenova slovesného umění tóny (Antonín Dvořák, Zdeněk Fibich, Karel Kovařovic, Vítězslav Novák, Boleslav Vomáčka).

Poté se vydáme k lázeňskému parku Bažantnice, zde se občerstvíme u pramene (zkrášlujícího) a kolem 15.30 hod. usedáme v **Lázních Bělohradě** do autobusu, který tam mezitím přejel z Červené Třemešné.

Informační zdroje pro I. a II. stupeň základních škol

Mgr. Adéla Závěská,
Městská knihovna Jaroměř

Součástí informačního vzdělávání uživatelů jsou v neposlední řadě informační zdroje, které využíváme a s nimiž se snažíme uživatele seznámit a naučit je s nimi pracovat. Tak jako v průběhu celého informačního vzdělávání uživatelů, ani zde nesmíme zapomínat na základy tvorby každé lekce. První otázkou zde tedy musí být: „Co je cílem, čeho chceme lekcí dosáhnout?“ Odpověď by zde měla být: „Dosažení čtenářské a informační gramotnosti uživatelů.“ Druhá otázka se pak týká samotné lekce. Pro koho je určena? Co má uživa-

vatele naučit? Jak ho to má naučit? A z čeho se to uživatel naučí? Jsou to ty nejzákladnější a nejvhodnější otázky k tomu, abychom byli schopni vytvořit smysluplnou a přínosnou lekci.

V tomto článku se budeme zabývat především poslední podotázkou, a ta zní: „A z čeho se to uživatel naučí?“, tedy jaké zdroje použijeme.

V současnosti pracujeme se třemi základními typy informačních zdrojů, jimiž jsou informační zdroje **tištěné, elektronické a audiovizuální**.

Naše představa o tom, co by měli umět žáci základních škol po absolvování informačních minim, je následující výčet dovedností:

- práce s knihovnickými a elektronickými informačními systémy;
- vyhledávání informací, včetně znalosti práce s klíčovými slovy a operátory;
- netiketa, autorské právo;
- citace zdroje.

Vzhledem k vývoji společnosti a preferenci elektronických zdrojů před těmi tištěnými je naším cílem především naučit uživatele (žáky základních škol) pracovat s databázemi, vyhledávat informace na internetu, rozpoznat relevantní informace a důvěryhodné zdroje a naučit uživatele využívat elektronické služby knihoven.

Pokud budeme chtít určit obsah informačních minim pro jednotlivé ročníky, můžeme to udělat například následovně:

• Informační zdroje pro 1. a 2. třídu ZŠ

V tomto případě využíváme ústního podání (beseda s názornými ukázkami). Děti seznamujeme s pojmem knihovna, co v knihovně můžeme nalézt (druhy dokumentů, různá oddělení, výpočetní technika, internet), jak dělíme například knížky v knihovně (beletrie, naučná literatura a její tematické okruhy). Ukazujeme dětem knihy, ideálně takové, které je mohou zaujmout, vysvětlujeme jim rozdíl mezi knihou a časopisem, seznamujeme děti s vybavením knihy (obsah knihy, rejstřík, kapitoly, ilustrace).

• Informační zdroje pro 3. a 4. třídu ZŠ

Při informačních minimech pro tyto třídy již kombinujeme besedu se zadáváním a plněním úkolů. V první části dětem opět připomínáme pojem knihovna a znalosti, které mají z předchozích lekcí, a rozvíjíme je o významy knihovny jako instituce a služby. Vysvětlujeme dětem, jaké jsou druhy knihoven, a seznamujeme je s tím, co všechno knihovny nabízejí (služby, druhy dokumentů - knihy, časopisy, CD, DVD, romány, pohádky, encyklopedie, zpěvníky, mapy, atlasy). V praktické části lekcí potom učíme děti pracovat s tištěnými informačními zdroji. Zadáváme jim úkoly, při kterých musí pracovat s rejstříkem i obsahem knihy, vyhledávat ve slovnících. Vět-

šinou bývá volena forma rozdělení do menších skupinek a úkoly mají hravou formu.

• Informační zdroje pro 5. a 6. třídu ZŠ

V těchto ročnících žáky seznamujeme s pojmy informace a informační pramen. Učíme je vyhledávat informace z různých pramenů (knihy, databáze - např. online katalog knihovny, internet). Snažíme se, aby žáci pochopili význam získaných informací a dokázali informace dále zpracovat a využít, aby dokázali rozpoznat relevantnost získané informace (Je to opravdu odpověď na danou otázku?) a aby dokázali uvést pramen získané informace. Seznamujeme je tedy s pojmem citace a jejími pravidly. V ideálním případě opět volíme kombinaci přednášky a následného plnění úkolů, kdy si žáci vyslechnuté informace osvojí.

• Informační zdroje pro 7. a 8. třídu ZŠ

I v těchto ročnících rozšiřujeme znalosti z minulých let. Snažíme se žáky dále naučit pracovat s informacemi. Cílem je umět informace vyhledat, propojit, vysvětlit, transformovat, posoudit a použít. Při těchto lekcích se snažíme žáky naučit pracovat s různými druhy informačních zdrojů, ať už primárními (např. encyklopedie, slovníky, databáze, internet), nebo sekundárními (online katalog knihovny).

• Informační zdroje pro 9. třídu ZŠ

V tomto ročníku rozvíjíme především práci žáků s internetem při hledání informací, určení jejich relevantnosti a citování použitých pramenů.

Při lekcích informačního minima s ohledem na využití informačních zdrojů v podstatě po celou dobu rozvíjíme, opakujeme a nabalujeme další informace na ty nejzákladnější znalosti. Naší snahou je pomoci žákům naučit se dovednosti základní úrovně práce s informacemi. U tištěných zdrojů se jedná o nalezení informací přímo v dokumentu, ať již za využití obsahu nebo rejstříku, znalost vyhledávání ve slovnících. U elektronických informačních zdrojů si klademe více cílů. Chceme žáky naučit vyhledávat informace (v databázích, na internetu, v online katalogu), u získaných informací určit jejich relevantnost, ověřit jejich pravdivost, informace pochopit a dále využít a v neposlední řadě jim chceme vštípit, že musí ocitovat použitý zdroj.

Sekundární elektronické zdroje se zaměřením na online katalogy knihoven, souborné katalogy, oborové brány

Michaela Hašková

Studijní cíl: seznámení s možnostmi vyhledávání literatury v online katalogích knihoven, v souborných katalogích, informačních branách

Cílová skupina: studenti SŠ

Časový limit: 60 minut

Učební pomůcky, technika: učebna, počítače s připojením k internetu, dataprojektor, flipchart, fixy, papíry, tužky, pracovní listy

Použité metody: kvíz, skupinová práce, prezentace studentů

Klíčová slova: sekundární zdroje – elektronické zdroje – online katalogy – OPAC – souborný katalog – informační brána – bibliografické údaje – bibliografický záznam – Aleph – Clavius – Vu-Find – Primo - JIB – Caslin

Příklad lekce:

Hledám knihu, článek – kdo mi pomůže?

Lekce IVU zaměřená na vyhledávání v různých typech online katalogů, souborných katalogů, informačních branách. Lekce trvá 60 min. a odehrává se v počítačové učebně. Studenti pracují ve skupinách, plní kreativní úkoly.

Cíle lekce: přivést studenty k tomu, aby měli povědomí o různých typech knihovních katalogů. Studenti sami zkoušejí v těchto katalogích vyhledávat s těžšími informacemi, lektor v případě potřeby koriguje, doplňuje. Student porovnává různé typy katalogů, hodnotí je, prezentuje ostatním.

Žák rozvíjí klíčové kompetence: k učení – najde potřebné informace, pracuje s tříděním knihoven; k řešení problémů – řeší úkoly; komunikativní – vyjadřuje své názory; sociální a personální – pracuje ve skupině, váží si názorů druhých, přijímá zodpovědnost za své chování.

Struktura lekce:

I. evokace: kvíz - 5 min. i s úvodním pozdravem, nebo „Rap o knihovně“ (www.youtube.com):
*Co může být sigla?
Co je to zkratka JIB?*
Studenti vybírají ze tří možností.

II. uvědomění – skupinová práce, 20 min.

a) seřídění názvu, definice katalogu či webové stránky, www adresy a loga
- každá skupina dostane 1 zdroj, se kterým bude později převážně pracovat - k tomu dostanou stručné představení různých zdrojů, www adresy a loga - úkolem je přiřadit správně k danému názvu webovou stránku a definici katalogu (přitom pracují s internetem) a vše nalepit na čtvrtku;

b) úkol k vybranému katalogu

- např. hleďte knihy na dané téma a zjišťujte, které knihovny je vlastní (musí se zorientovat v dané databázi, zadat dotaz, správně přečíst nalezené informace).

III. reflexe – 30 min. (skupiny po 5 min.) + 5 min. (část b)

a) členové jednotlivých skupin vystoupí před spolužáky a představí zdroj, se kterým pracovali: *ukážete online práci s ním, zhodnotíte, jak se vám pracovalo, kde jste dělali chyby, co vám přišlo zbytečně složité, jaká je výhoda daného zdroje...*

b) vrátit se k úvodnímu kvízu, napsat na flipchart, co nového se dozvěděli.

Příklady úkolů:

Najděte v katalogu knihovny SVK HK od autora s iniciálami K. Č. narozeného v roce 1890 knihu rad všem milovníkům zahradničení, kterou vy-

dalo Studio trnka. Zjistěte signaturu knihy, a zda je momentálně volná. Kdo je autorem ilustrací? Které další knihovny knihu vlastní?

V autoritní databázi NK zjistěte, zda má spisovatel Martin Petiška nějaký vztah k autorovi pověstí Eduardu Petiškovi.

Ze Souborného katalogu ČR zjistěte, zda některá knihovna v České republice vlastní knihu s názvem 100 ideas that changed fashion, která byla vydána v Londýně v roce 2011. Dá se kniha případně vypůjčit i domů?

V článkové databázi ANL vyhledejte literaturu pojednávající o významu komunikace pro manažery.

V katalogu SVK HK v bázi regionálních článků najdete záznam článku o nějaké vámi vybrané hradecké stavbě.

V databázi regionálních výročí – seznam dole - najdete autora stavby dnešní SPŠ strojní a zjistěte o něm informace z této databáze.

Motivační video:

<http://www.infogram.cz/article.do?articleId=1578>.

Animace k vyhledávání v katalozích:

<http://www.infogram.cz/findInSection.do?sectionId=1113&categoryId=1152>.

Použitá literatura k lekci:

Ex Libris [online]. 2013 [cit. 2013-04-22]. Dostupné z: <http://www.exlibris.co.il/>.

FABIÁN, Ondřej. Elektronické informační zdroje [online]. Centrum NAKLIV, KISK FF MU, 2012 [2013-04-22]. Dostupné z: <http://eknihy.knihovna.cz/kniha/elektronicke-informacni-zdroje>.

HAUSENBLAS, Ondřej et al. Klíčové kompetence na gymnáziu. V Praze: Výzkumný ústav pedagogický, ©2008. 129 s. ISBN 978-80-87000-20-5. Dostupné z: <http://www.google.cz/search?q=hausenblas+k1%C3%AD%C4%8Dov%C3%A9+kompetence+&rls=com.microsoft:cs&ie=UTF-8&oe=UTF-8&startIndex=&startPage=1>.

Iva: Jak hledat informace [online]. 2013 [cit. 2013-04-22]. Dostupné z: http://iva.k.utb.cz/?page_id=692.

KOVÁŘOVÁ, Pavla. Trendy v informačním vzdělávání. Zlín: VerBuM, 2012. 154 s. ISBN 978-80-87500-18-7. Dostupné z:

<http://www.svkhk.cz/getattachment/f2735cc2-102c-4e7b-8408-b403383fceb5/Trendy-v-informacnim-vzdelavani.aspx>.

KREBES, Jiří. Co je sigla? Portál CASLIN [online]. 2007 (20071206) [cit. 2013-04-22]. Dostupné z: <http://www.caslin.cz/adresar/co-je-sigla>.

MATÝSOVÁ, Tereza. Vyhodnocení dotazníku kurzu informačního vzdělávání Ústřední knihovny FF MU. Inflow: information journal [online], 2013, 6(2) [cit. 2013-04-22]. ISSN 1802-9736. Dostupné z: <http://www.inflow.cz/vyhodnoceni-dotazniku-kurzu-informacniho-vzdelavani-ustredni-knihovny-ff-mu>.

NAVRÁTILOVÁ, Lenka. Informační vzdělávání (seriál). Čtenář, 2012/2013, 64 (12) - 65(3). ISSN 0011-2321.

PAPÍK, Richard. Strategie vyhledávání informací a elektronické informační zdroje. 1. vyd. Praha: Velryba, 2011, 192 s. ISBN 978-80-85860-22-1.

ROZSYPALOVÁ, Klára. Informační vzdělávání dětí v knihovnách. Čtenář, 2012, 64(9), s. 303-310. ISSN 0011-2321.

SVOBODOVÁ, Eva. Souborný katalog ČR a k čemu slouží. Portál CASLIN [online]. 2013 (20130408) [cit. 2013-04-22]. Dostupné z: <http://www.caslin.cz/>.

ŠEDIVÁ, Zuzana. Informatika - využívání elektronických informačních zdrojů: texty ke cvičením. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2006, 120 s. ISBN 80-245-1132-0.

ŠTANCOVÁ, Iveta. Informace hrou. Duha: informace o knihách a knihovnách z Moravy [online], 2012, 26(4) [cit. 2013-04-22]. ISSN 1804-4255. Dostupné z: <http://duha.mzk.cz/>

clanky/informace-hrou.

VOJNAR, Martin. Vstříc čtenáři v systémech Aleph i Primo. Čtenář, 2010, 62(9), s. 308-312. ISSN 0011-2321.

VYMĚTAL, Jan. Informační zdroje v odborné literatuře. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 433 s. ISBN 978-80-7357-520-5.

Kurz práce s informacemi

Jitka Káchová

Od roku 2011 pořádá Městská knihovna Trutnov pro zájemce z řad veřejnosti každý podzim kurz práce s informacemi. Akce je určena primárně pro dálkové studenty vysokých škol, kterých v poslední době, kdy se v některých profesích a na určitých pracovních pozicích stává zvyšování kvalifikace nezbytností, přibývá. Vzhledem k tomu, že zájemců o kurz není mnoho, je možné s jednotlivými účastníky pracovat individuálně a průběh jednotlivých lekcí přizpůsobit jejich potřebám.

Při sestavování jednotlivých lekcí jsem se inspirovala kurzem práce s informacemi Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, příspěvky semináře informačního vzdělávání uživatelů ve veřejných knihovnách, který proběhl v Hradci Králové v roce 2011, články a prezentace Lenky Navrátilové a další odbornou literaturou.

Celý kurz je rozdělen do tří cca dvouhodinových lekcí. Vzhledem k tomu, že účastníci mají zájem danou problematiku zvládnout, mohou jednotlivé lekce obsahovat daleko více informací, než kdybychom připravovali lekce IVU např. pro studenty středních škol. Součástí každé prezentace jsou praktické příklady a úkoly, které jsou přizpůsobeny informačním potřebám a zájmům účastníků.

Kurz proběhne na podzim letošního roku teprve potřetí, ale dosavadní zkušenosti ukazují, že

informační výchova dospělých uživatelů má svůj smysl. Velkým kladem je motivace a zájem všech účastníků lekcí. Často se k nám vracejí, ať už pro radu či pochlubit se studijními výsledky. Vloni mi po ukončení kurzu jeden „student“ řekl, že se u nás zcela zbavil svého strachu z toho, že nebude schopen napsat diplomovou práci. Řekněte, není to úžasná zpětná vazba?

1. lekce

První polovina této prezentace je teoretická. Účastníci kurzu se v ní seznamují s tím, jak pracovat se zadaným tématem a jak vytvořit rešerši, samostatnou kapitolu tvoří popis druhů knihoven a služeb, které mohou uživatelům nabídnout. Podrobně je zde vysvětlen pojem klíčových slov a předmětových hesel, vše je doplněno příklady a úkoly. Lekce dále pokračuje popisem online katalogu Městské knihovny s RF Trutnov a souborného katalogu SKAT.

Osnova lekce:

Písemné práce: druhy podle obsahu, fáze řešení problému, obecná a specifická témata prací, zužitkování a rozšiřování tématu.

Druhy informačních pramenů: podle původnosti obsahu, podle nosiče.

Kde hledat informace: typy knihoven, služby knihoven.

Jak hledat informace: co je informační požadavek, klíčová slova x předmětová hesla, zužování a rozšiřování výsledků vyhledávání, (booleovské operátory, zástupné znaky), rešeršní strategie.

Elektronické informační zdroje a jejich druhy:

Online katalog Městské knihovny s RF Trutnov: jednoduché vyhledávání, kombinované dotazy, řazení výsledků, MDT, konto čtenáře, katalog Carmen.

Souborné katalogy: vysvětlení pojmu.

SKAT: jednoduchý a kombinovaný dotaz, dostupnost v knihovnách, informace o knihovnách, souborný katalog článků, souborný katalog Carmen.

2. lekce

Ve druhé lekci prezentace podrobně představuje Souborný katalog ČR a JIB. Vysvětluje rozdíl mezi soubornými katalogy a portály a ukazuje možnosti obou hlavních představitelů těchto kategorií v ČR. V závěru jsou zmíněny některé další domácí i zahraniční souborné katalogy i portály.

Osnova lekce:

Souborný katalog ČR: vyhledávání v adresáři knihoven a informačních institucí, základní vyhledávání v SKC, rozšířené vyhledávání, lokální záznamy, informace o knihovnách, prohlížení rejstříků, zpřesňování dotazů, vytváření citací v prostředí SKC, vyhledávání z více bází, databáze ANL, plné texty článků, digitalizované dokumenty, obsahy dokumentů, propojení s Google Books, práce se schránkou v SKC.

Portály: vysvětlení pojmu.

Jednotná informační brána: jednoduché hledání, skupiny zdrojů, informace o jednotlivých zdrojích, snadné hledání pokročilé, služby SFX, skupiny zdrojů ANL+ a České články, „ořezávání“ výsledků vyhledávání, plné texty, vyhledávání zdrojů, e-časopisy, profi hledání, Infoportal, e-schránka Můj prostor, registrace, vytváření vlastních skupin zdrojů, oborové brány.

Další portály a souborné katalogy u nás i v zahraničí.

3. lekce

Prezentace, která je určena pro třetí výukovou lekci, je velice rozsáhlá. V praxi tuto prezentaci aktuálně zkracuji a vybírám jen ty zdroje, které odpovídají informačním potřebám účastníků aktuálního kurzu. Těmto zdrojům se věnujeme podrobněji (orientace na stránkách, vyhledávání), ostatní pak pouze zmiňuji či zcela vynechávám.

Osnova lekce:

Digitální knihovny: Manuscriptorium, Kramerius, Česká elektronická knihovna, Digitalizovaný archiv časopisů ÚČL, Zlatý fond českého ekonomického myšlení, Česká čítanka, Elektronická knihovna Národního ústavu lidové kultury, E-knihovna Městské knihovny v Praze, další české a zahraniční digitální knihovny.

Oborové článkové bibliografie: článková bibliografie Divadelního ústavu, bibliografické databáze Historického ústavu AV ČR, článková bibliografie Ústavu pro souborné dějiny AV ČR, Bibliografie české literární vědy, Bibliographia Medica Czechoslovaca, Geobibline, Geologická bibliografie ČR, Články Ústavu mezinárodních vztahů, další oborové článkové bibliografie.

Odborné encyklopedie a slovníky: Slovník nejčastěji používaných termínů ve veřejné správě, Výklad 2376 pojmů z práva, ekonomiky a dalších oblastí podnikání, Encyklopedie COTOJE.CZ, biografické slovníky (encyklopedie Dějiny města Brna, databáze nakladatelství Libri, Český hudební slovník osob a institucí, Lexikon českých výtvarníků, Kdo je kdo v české slavistice).

GOOGLE: Google Scholar (jednoduché i rozšířené vyhledávání, citace i plné texty), Google Books (jednoduché i rozšířené vyhledávání, plné texty).

Tvorba citací: vysvětlení základních pojmů, informační etika, ČSN ISO 690 Bibliografické citace, struktury bibliografických citací u jednot-

livých druhů dokumentů, www.citace.com.

Doporučená literatura:

Kurz práce s informacemi. FILOZOFICKÁ FAKULTA MASARYKOVY UNIVERZITY. [online]. 2007 [cit. 2013-08-21]. Dostupné z: http://is.muni.cz/el/portal/estud/ff/js07/informace/materialy/kurz_prace_s_informacemi.html#02

LEPAROVÁ, Jana. Informační zdroje: podpora zkvalitnění vyhledávání informací. In: *Seminář Informační vzdělávání uživatelů ve veřejných knihovnách Hradec Králové 12.-13.*

dubna 2011 [online]. 2011 [cit. 2013-08-21]. Dostupné z: <http://www.sdruk.cz/data/xinha/sdruk/2011/Leparova.pdf>

FABIÁN, Ondřej. *Elektronické informační zdroje* [online]. Zlín, 2009 [cit. 2013-08-21].

PAPÍK, Richard. *Strategie vyhledávání informací a elektronické informační zdroje*. 1. vyd. Praha: Velryba, 2011. 192 s. ISBN 978-80-85860-22-1.

Výchova k práci s informacemi. CENTRUM PRO ŠKOLNÍ KNIHOVNY. [online]. [cit. 2013-08-21]. Dostupné z: http://www.npkk.cz/csk/info_sluz_menu.php

Jak začít aneb Desatero prvního (k)roku ☺

Božena Blažková

- Už vím, co chci (proč to chci a vyznám se v modelech IVU).
- Vytipuji si partnera (školu, zájmovou skupinu apod.).
- Zjistím partnerovy potřeby v oblasti informačního vzdělávání.
- Uvědomím si svoje možnosti.
- Zpracuji návrh plánu spolupráce a realizace (projekt IVU „šitý na míru“).
- Prodiskutuji s partnerem a upravím dle jeho reálných potřeb a požadavků.
- Rozpracuji do konkrétních kroků (jednotlivé lekce nebo akce).
- Realizuji připravené.
- Zpracování zpětné vazby (od účastníka, od partnera, od sebe sama).
- Vyhodnocení celého projektu (společně s partnerem, s účastníky).

A jedeme dál. ☺ Rozšíříme projekt o další zájmovou skupinu...

Ve stručnosti je síla. G. B. Shaw je prý autorem výroku: „Promiň, že ti píši takto dlouhý dopis, ale nemám čas ti napsat kratší.“ Vyšší úrovně myšlení trénujeme zejména tehdy, když se snažíme o problém přemýšlet a formulovat ho jinak.

Princip „desatera“ vymyslela kolegyně Lenka Navrátilová z Poličky. Je to výborná pojistka proti určité knihovnické rozyleklosti, kterou často používáme, protože se nedokážeme zastavit a vše si v klidu promyslet.

Jak připravit besedu

Markéta Poživilová

Je polovina srpna, teplota venku se pohybuje kolem 30 stupňů a já se chystám psát o tom, jak si připravit pořad pro děti při návštěvě knihovny. Již příprava na samotné psaní je díky teplotě vzduchu náročnější, pomalejší, odkládavější. Vyndat lehátko, najít příjemný stín a přichystat něco dobrého k pití – miluji Piña Coladu! Při míchání drinku mne napadá, že sama beseda je takový koktejl. Musí obsahovat vybrané ingredience ve správném pořadí. A stejně jako je koktejlů na světě, může existovat způsobů, jak takový pořad pro děti připravit. Každý má ten svůj oblíbený. Přijměte tedy pozvání na osvědčený šejk do dětského oddělení U Velryby.

Důležité je si na začátku ujasnit několik základních věcí. Především pro jak staré děti je pořad určen, kolik jich přijde a na jak dlouho. Pokud toto víme, můžeme se pustit do příprav. Nám se osvědčilo zamíchat do každé besedy 9 níže uvedených přísad. Uvidíte, že kombinace těchto ingrediencí je báječná a kreativní. Takto připravené programy trvají obvykle 90 minut, ale lze je samozřejmě zkracovat či natahovat podle časové dotace, kterou máme k dispozici.

POŘAD PRO DĚTI:

1. rozdělení do skupinek,
2. nové znalosti,
3. interaktivní zapojení,
4. hra,
5. čtená ukázka,
6. informační vzdělávání,
7. tvoření,
8. literatura k tématu,
9. volný čas.

Podrobný návod:

1. ROZDĚLENÍ DO SKUPINEK

Práce v menší skupince podporuje teamovou spolupráci, upevňuje vztahy, umožňuje zapojení i tišším a introvertnějším jedincům, dává prostor k naslouchání a k srozumitelné komunikaci. V případě, že během programu jde především o „souboj“ dvou skupin, postačí nám rozdělit děti do 2 družstev, v opačném případě si rozdělte děti do více menších skupinek. Je větší šance, že se při plnění úkolů zapojí všichni.

V tomto bodě je ale především důležité, jakým způsobem skupinky rozdělíte. Pro děti se tak může stát zábavou i jinak naprosto obyčejná věc. Děti se mohou rozdělit tak, že si vylosují lístečky, na kterých jsou napsané indicie. Ty se pak snaží spojit nebo rozklíčovat a najít tak správnou skupinku. Hesla na papírcích vždy souvisejí s připraveným pořadem. Možností je nekonečno... např. večerníčkové postavičky, části pohádkových písniček, literární díla probíraných autorů, druhy vynálezů, otázky a k nim správné odpovědi atd.

2. NOVÉ ZNALOSTI

To, že se mají děti dozvědět v knihovně něco nového, je asi naprosto jasné. Podstatné je v tomto případě co! Knihovna má báječnou výhodu – není škola, nemusí učit. Je to nadstavba, pohoda a zábava. Proto i děti, které odcházejí z našeho pořadu, vědí hodně nového. Dozvídají se ale samé zajímavosti, špeky a extra novinky. Dá práci je najít, ověřit a atraktivně podat, ale stojí to za to. Děti nemají pocit, že je učíme, nýbrž že je bavíme. Zajímají je podrobnosti, detaily, až blbosti.

3. INTERAKTIVNÍ ZAPOJENÍ

Tady nemám na mysli nějaké hraní, ale činnos-

ti, které aktivizují schopnosti dětí. Je to prostor pro všechny myšlenkové mapy, brainstormingy, čtyřlístky, pětílístky, teamworkové aktivity atd.

Tyto metody dětem rozhýbávají myšlení i jejich kreativitu. Je jich velké množství a najdete je jak v literatuře, tak na internetu. (A navíc: učitelé je mají rádi a vaší besedě dodávají odborný a promyšlený punc.)

4. HRA

Konečně čas na opravdovou zábavu. Děti se již potřebují protáhnout a proskotačit. Obvykle volím hru spíše pohybovou a kreativní. Svým námětem ale vždy koresponduje s tématem celého programu. Buď se podaří celou hru vymyslet, nebo najít v knížkách (třídník 79) a na internetu. Tematicky podobné hry lze vždy upravit a přepracovat. Výborným internetovým zdrojem je portál www.hranostaj.cz. Při přípravě vlastní hry je dobré vycházet z čtené literární ukázky. Například v takové Popelce jsou skryty spousty hříček – třídění hrášku a fazolů, poznávání dětí podle nohou, střílení míčkem na šišku, hádanky pro prince, hra na zapamatování si všeho, co má lokaj koupit ve městě, atd. Ponořte se do příběhu, sám vám ukáže, jak si s ním lze pohrát.

5. ČTENÁ UKÁZKA

Když o tom přemýšlím, tenhle bod jsem nevynechala asi nikdy. Na každé besedě si uděláme pohodlíčko a čteme si nebo vyprávíme pohádku, příběh či ukázku z knížky. Na každý pořad se dá najít knížka, tak proč toho nevyužít? TIP: zkuste se po čase zeptat dětí, kdo si přečetl knížku, ze které se četlo nebo která byla inspirací pro celý pořad. Možná budete mile překvapeni.

6. INFORMAČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Možná budu v této části trochu za rebelku, ale já nemám samostatné lekce informačního vzdělávání (dříve KIV) moc ráda. Děti to nijak extra nebvají a já jsem z toho taky nějaká nanicovatá. Na druhou stranu si uvědomuji, že je to důležité. A tak tu mám paradox a ten je geniální výzvou, jak se s problémem vypořádat. Proto do svých po-

řadů zařazuji pokaždé něco. Odpovědi na otázky vyhledáváme někdy v knížkách, někdy na internetu, někdy obě odpovědi porovnáváme, někdy pracujeme s textem, jindy cvičíme čtenářskou gramotnost. Máme takovou kamuflovanou mini informační lekci. Kdybyste se zeptali dětí, třeba by ani nevěděly, že na něčem, jako je informační vzdělávání, byly.

7. TVOŘENÍ

Tato část by se mohla vynechávat (a lze ji vyřadit v případě, že je omezený čas), ale děti rády tvoří a ještě raději si z knihovny odnášejí svůj vlastní výrobek. A tak pokaždé vymyslím nějakou drobnost. Osvědčenými tipy jsou ozdobné kolíčky (nakreslí se malý obrázek – tematicky se hodící k pořadu –, vystřihne se a oboustrankou nalepí na kolíček) – rychlé a oblíbené. Výborná je také tematická záložka, kterou ještě kvůli trvanlivosti zatavíme, maska na obličej, indiánská čelenka, zápich do květináče aj.

8. LITERATURA K TÉMATU

Před každou besedou připravíme výstavku knížek vztahujících se k pořadu. Dobré je najít jak naučnou, tak beletrii a dát dětem prostor si knížky prohlédnout. Pokud je dostatek času, je zajímavou alternativou, aby výstavku připravily samy děti. Tento úkol je možné zařadit do části informačního vzdělávání.

9. VOLNÝ ČAS

Při každém programu dáváme na konci dětem cca 15 minut volno. V této době si mohou číst, tvořit v malírně, lenořit na gaučiku, půjčovat knížky, atd. Je to zároveň čas, kdy můžete s dětmi navázat neformální kontakt a popovídat si s nimi, zodpovědět otázky k pořadu, atd. Jde často o velice plodný čas právě na poli komunikace a vytváření vzájemných vztahů.

Koktejl máme namíchaný, zbývá ho jen dozdobit... třešničkou, plátkem pomeranče apod. I program pro děti má svou třešničku – tou je POCHVALA. Nikdy na ni nezapomínejte. Vždycky se dá nalézt něco, co bylo báječné, co dětem šlo.

Pochvala je důležitější než to, jestli si odnesou z knihovny záložku nebo bonbón.

Poznámka na závěr:

Nejlepší chuti drinku dosáhnete pouze při správné teplotě. I při besedě je tedy velice důležité zajistit vhodné vnější podmínky. Příjemnou teplotu v místnosti, pohodlné posezeníčko, vypnutý mobil, cedulku na dveřích „Beseda – prosím nerušit“, vše si připravte dopředu - od pomů-

cek až po pití a kelímky pro děti. (Pokud máte dvouhodinový pořad s tím, že se děti i aktivně zapojují, je skoro jisté, že se žízeň dostaví – nebudete pak muset pobíhat a hledat kelímky, koňev a šťávu.) Snažte se během celého pořadu co nejvíce eliminovat vnější vyrušování, jen tak si budou moci všichni nabídnutý program pořádně vychutnat.

Jak prezentovat IVU na webových stránkách knihovny

Vanda Vaníčková

Rozmyslíme si, co jsme my, knihovníci (potažmo naše knihovna), schopni v rámci celoživotního vzdělávání a IVU nabídnout, případně kam můžeme potenciální zájemce na svých webových stránkách odkázat.

Zpracujeme nabídku pro námi vybrané cílové skupiny (např. MŠ, 1. stupeň ZŠ, 2. stupeň ZŠ, střední školy, nezaměstnané, rodiče na mateřské dovolené, dálkově studující) a pustíme ji do světa (webové stránky, e-mailové newslettery školám, uživatelům aj.). Můžeme nabízet i organizaci exkurzí do větších (pověřených) knihoven a do Studijní a vědecké knihovny (vhodné zejména pro 9. ročníky ZŠ a SŠ). Můžeme informovat o možnostech e-learningových vzdělávacích kurzů (např. na www.gramotnost.cz).

U nabídky nezapomínáme na anotaci a zdůraznění toho, jaké znalosti a dovednosti absolvent získá či prohloubí. Zároveň ale nepodceňujeme ani formu a styl nabídky, která by měla druhou stranu nalákat, vzbudit marketingový efekt „To

musím mít!“. Pozitivní PR lekci informačního vzdělávání obstarají například fotografie (spokojených) účastníků z již uskutečněných akcí či konkrétní zpětné vazby. V případě škol či jiných institucí nezůstávejme anonymní. Naopak, pochlubme se spoluprací, je to vizitka knihovny a zároveň i efektivní a výmluvná pobídka pro ostatní. Můžeme citovat i pozitivní zpětné vazby, kupříkladu: „*Zajímavá a přínosná lekce o regionálních autorech. Děti si vyzkoušely různorodé metody, spolupracovaly a prezentovaly své výtvary.*“ *6. A, ZŠ Masarykova, Hradec Králové.*

Informační vzdělávání je tu primárně pro uživatele. Neschovávejme před nimi tedy informace o lekcích, akcích a kurzech v páté úrovni záložek na webové stránce, kde je najdou jen ti nejspěšnější a nejvytrvalejší. Propagujme akce IVU nejen na jasně viditelném místě na knihovnickém webu, ale i na sociálních sítích a ve veřejných prostorech, které máme jako knihovna k dispozici.

Na začátku byl Andersen...

Helena Hubatková Selucká

Elektronická konference Andersen vznikla u příležitosti Noci s Andersenem. Již více než desítku let pomáhá knihovníkům a knihovnicím ze všech koutů České republiky sdílet své zkušenosti a stesky nad knihovnickou profesí a praxí v knihovnách. Je ale i něčím jako záchranným kruhem. Kdykoliv se na nás „žene“ program pro místní školu a my nemáme zrovna dané téma v nabídce nebo hledáme-li inspiraci pro svoji práci a naše vlastní zpracování nás úplně neuspokojuje, víme, kam se obrátit. Konference Andersen, obzvláště na začátcích školních roků, zaznamenává 3-5 dotazů týdně s tichou prosbou o pomoc. A stejně tak tiše, jak přišla prosba, přicházejí i odpovědi. Svědčí o tom zejména díky, které přicházejí během několika dnů opět do konference.

Kdokoliv pracuje v knihovně, dělá svou práci srdcem, ale i mozkiem. Dokážeme překonat neuvěřitelné překážky, materiální i jiné, abychom naplnili své poslání, které je mimo jiné také ve vzdělávání našich čtenářů, uživatelů, žáků, dospělých. Naše fantazie a schopnosti jsou nedozírné a k tomu všem máme i prostor, kam se kdykoliv můžeme obrátit s prosbou o radu. Ale i tento prostor má své nedokonalosti. Je to prostor, který moc nerespektuje problematiku autorského zákona ČR a který od nás předpokládá, že sledujeme naši konferenci každý den a všechny příspěvky si zapamatujeme, nebo aspoň zarchivujeme. Což při množství příspěvků, které za den přijdou, bývá velkou zátěží pro běžně používané poštovní klienty.

To vše má ale řešení, které vzniklo na půdě Knihovny Jiřího Mahena v Brně v rámci činnosti Centra dětského čtenářství. Jedná se o elektro-

nickou databanku vzdělávacích knihovnických programů, která byla podpořena Klubem dětských knihoven SKIP ČR a dotací z programu VISK 2 Ministerstva kultury ČR. Jedná se o prostor, který bude sloužit nám všem. Prostor, ve kterém budeme moci vyhledávat ve vložených programech např. podle jejich autora, knihovny, hodnocení, cílové skupiny, ale i podle vymezení rámcových vzdělávacích programů pro základní vzdělávání, které jsou nedílnou součástí školní výuky českých škol a časem přejdou i do knihovnického světa více, než si teď sami dovedeme představit.

Vzniklá databanka se chce také více zaměřit na nás samotné, knihovníky a knihovnice, kteří se den co den setkáváme s informacemi, které zpracováváme a předáváme dál našim čtenářům. Děláme to denně, a tak nás často ani nenapadne, že občas neuvedeme, odkud informaci máme nebo odkud jsme stáhli obrázek, který dětem ukazujeme. Vše děláme pro vzdělávací programy pro školy, tudíž máme výjimku z české legislativy, ale jen pro školní vzdělávací programy. Co ale dál? Máme úžasné know how, které ale nemůžeme sdílet s ostatními z jednoho prostého důvodu. Po nějaké době si totiž už nevzpomeneme, odkud jsme informace pro program čerpali, co je přesnou citací a co parafrází, odkud jsou obrázky nebo kdo nám poslal inspiraci pro náš program. Vše pomalu zapomínáme, protože nás nenapadlo, že by se nám mohly tyto informace hodit. A právě toto je fakt, na který chce databanka a její obsah upozornit. Sdílejme s ostatními obsah, za který se můžeme postavit. Obsah, jehož zdroje známe, a tudíž respektujeme jejich autory. A když budeme připravovat nový pro-

gram, budeme už na tento prostý důvod myslet a umožníme tím, aby naše programy žily dál a aby naše práce mohla pomoci i jiným kolegům a kolegyním.

Naučíme-li se pracovat s naším vlastním bohatstvím tak, aby jej mohli objevovat i jiní, dáme dar, ale získáme poklad. Pro jeho objevení: <http://knihovnici.kjm.cz/>

Závěr

Božena Blažková

Materiál, který právě držíte v rukou, vznikl díky spolupráci knihovníků, přesněji řečeno knihovnic Královéhradeckého kraje. Z průzkumu, který v profesionálních knihovnách probíhal již koncem roku 2009 (podrobně viz článek Co jsme zjistili o informačním vzdělávání uživatelů v knihovnách. *U nás*. 2010, roč. 20, č. 1, s. 33-35.), mimo jiné vyplynula i potřeba obecného materiálu, který by pomohl v orientaci knihoven v oblasti trendů informačního vzdělávání. Vzhledem k tomu, že celostátní materiál zatím není k dispozici a jedinou jednotící platformou na celostátní úrovni je sekce IVU SDRUK (viz <http://www.sdruk.cz/>, oddíl odborné sekce), rozhodli jsme se pro „první pomoc“ z vlastních zdrojů.

Na jaře letošního roku jsem oslovila kolegyně, které ve výše zmíněných dotaznících projevil větší zájem o sledovanou problematiku, případně jsem se o jejich zajímavých námětech dozvěděla z webových stránek knihovny. Pozvání do pracovní skupiny přijaly kolegyně: Marcela Fraňková (Červený Kostelec), Jitka Káchová (Trutnov), Monika Malá (Třebechovice p. O.), Eva Maurová (MěK Nové Město nad Metují), Stanislava Najmanová (Hořice), Kateřina Šrůtková (Velké Poříčín), Adéla Záveská (Jaroměř) a Vanda Vaníčková (UHK, zpravodaj U nás). O spolupráci jsme požádali i Mgr. Michaelu Haškovou (SVK Hradec Králové), členku sekce informačního vzdělávání SDRUK.

Poprvé jsme se sešly 21. února. Nejprve jsme

se seznámily s celostátními materiály a rozdělily jsme si úkoly a vystoupení na 1. pracovním semináři, který se konal 14. května. Cílem semináře bylo pokračovat v mapování informačního vzdělávání v našem kraji a připravit obsahovou strukturu připravovaného metodického materiálu. Dohodly jsme se ještě na jednom praktickém semináři, který se konal 20. srpna. Účastníci tohoto druhého semináře se mj. podrobněji seznámili s připravovaným materiálem.

Vzhledem k tomu, že považujeme informační vzdělávání za součást celoživotního vzdělávání v knihovnách, požádali jsme Mgr. Zlatu Houškovou o úvodní slovo do připravovaného materiálu. Autory z našeho regionu ještě doplňuje Mgr. Helena Hubatková Selucká, která se zabývá problematikou autorských práv a licencí a je jednou z autorek vznikající Databanky knihovnických vzdělávacích programů. Úvodní slova k jednotlivým modulům připravily kolegyně Stanislava Najmanová, Kateřina Šrůtková a Adéla Záveská na základě podkladů, které přednesly na prvním společném semináři. Jako nejproblematictější se nakonec ukázal výběr praktických ukázek k jednotlivým okruhům. Ne že bychom v kraji neměli k dispozici zajímavé lekce, ale knihovnice je většinou nemají zpracovány v publikovatelné podobě. Lekci prostě mají „v hlavě“ a potřebují jen knížku/knižky se založenými ukázkami a na lepkách poznamenanými otázkami. K tomu mají připravený bohatý doprovodný materiál. Mož-

ná, že i to je jeden z důvodů, proč knihovny své informační lekce tak málo propagují. Vzhledem k omezenému rozsahu materiálu jsme nakonec nemohli zařadit všechny došlé přípravy. Texty zcela určitě využijeme v příštím roce ve zpravodaji, na webových stránkách SVK a při přípravě dalších pracovních seminářů. Ve výběru ukázek jsme se snažili o co největší různorodost - tématu i zpracování. Nejedná se o vzorové lekce.

Jedním z cílů přípravy tohoto materiálu bylo poskytnout knihovnám základní orientaci v současných trendech informačního vzdělávání. Dalším cílem byla potřeba dostat se na určitou

společnou úroveň, aby byla možnost vzájemné spolupráce a kooperace. Knihovna by měla poskytovat svému uživateli pocit bezpečného zázemí a jistotu pomoci při hledání informací a odpovědí na otázky. Informační vzdělávání v knihovnách by se pro uživatele mělo stát záchytným bodem – majákem v moři informací.

Děkuji všem členkám pracovní skupiny, všem autorkám jednotlivých kapitol i všem ostatním kolegyním, které poskytly své materiály. Jmenovitě děkuji Mgr. Vandě Vaníčkové za spolupráci a odbornou pomoc.

Doporučené webové stránky a literatura

Další doporučená literatura a webové stránky jsou uváděny u jednotlivých kapitol.

- GRAMOTNOST. Životní gramotnosti, e-learning. Dostupné na WWW: <<http://www.gramotnost.cz/>>
- INFOGRAM. Portál na podporu informační gramotnosti. Dostupné na WWW: <<http://www.infogram.cz/>>
- KRITICKÉ MYŠLENÍ, o. s. [online]. 23. 1. 2001. Dostupné na WWW: <<http://www.kriticke-mysleni.cz/>>
- MIMO ŠKOLU. Rozcestník pro sebevzdělávání. Dostupné na WWW: <<http://www.mimoskolu.cz/>>
- Sekce pro informační vzdělávání uživatelů. SDRUŽENÍ KNIHOVEN ČR.* [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.sdruk.cz/sdruk/odborne-sekce/sekce-pro-informacni-vzdelavani-uzivatelu/clanek/sekce-pro-informacni-vzdelavani-uzivatelu/>>
- KOVÁŘOVÁ, Pavla. *Trendy v informačním vzdělávání.* Zlín: VeRBuM, 2012, 154 s. ISBN 978-80-87500-18-7.
- KRAJSKÁ KNIHOVNA VYSOČINY. *Knihovnický Zpravodaj Vysočina* [online]. 2001-2007. Dostupné na WWW: <<http://kzv.kkvysociny.cz/>>
- NAVRÁTILOVÁ, Lenka. *Informační vzdělávání 1-4. Čtenář.* Kladno: Středočeská vědecká knihovna v Kladně, 2012, roč. 64, č. 12, 2013, roč. 65, č. 1-3. ISSN 0011-2321.
- STUDIJNÍ A VĚDECKÁ KNIHOVNA V HRADCI KRÁLOVÉ. *Informační vzdělávání* [online]. [cit. 2013-08-11]. Dostupné na WWW:< <http://www.svkhk.cz/Pro-knihovny-/E--metodika/Informacni-vzdelavani.aspx>>
- U nás.* Knihovnicko-informační zpravodaj Královéhradeckého kraje. Hradec Králové: Studijní a vědecká knihovna, 2009, roč. 19, č. 3. ISSN 0862-9366.

„...takových žen je velmi málo na světě...“

nabídka pro školy

Od září 2011 nabízíme novou lekci informační výchovy.

Tematická lekce je zaměřena na regionální osobnost **Boženy Němcové**, u které si v roce 2012 připomeneme 150. výročí úmrtí.

Obsah:

Studenti pátrají po zajímavostech ze života a díla této „paní světlem oděné“. Zamýšlejí se nad jejím nelehkým osudem, pracují s textem tištěným i digitalizovaným, vyzkoušejí si i čtečku elektronických knih. Práce probíhá ve skupinách ve volném výběru knih i ve studovnách, prezentace se uskuteční v konferenčním sále, popř. v počítačové učebně.

Lekce se vztahuje k předmětům:

Český jazyk a literatura, dějepis, občanská výchova, zeměpis, výtvarná výchova i mediální výchova. Rozvíjí kompetence k učení, řešení problémů, komunikativní, sociální a personální i občanské.

Čas trvání lekce: 120 min.

Kdy: po domluvě kdykoliv během otevírací doby knihovny

Za kolik: zdarma

Objednávky: e-mailem: inform@svkhk.cz,
tel. č.: +420 494 946 243,
osobně v 5. podlaží SVK

Z ENERGIE MYŠLENKY VZNIKÁ ENERGIE ZÍTKA

PODPORUJEME INOVATIVNÍ PROJEKTY A MLADÉ TALENTY

Výzkum a vývoj si zaslouží podporu. Proto spolupracujeme s výzkumnými institucemi, vysokými školami i firmami. Společně hledáme cesty, jak efektivně a spolehlivě vyrábět i distribuovat energii, přitom být šetrnější k životnímu prostředí a všem zajistit pohodlnější život. Věříme, že naše investice přispějí k lepší energii zítřka.

Více na www.cez.cz/vyzkumaveda.

